

İSPANYA'DAKİ BASK ETNİK MİLLİYETÇİLİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME*

A Investigation on Historical Development of the Basque Ethnic Nationalism in Spain

Caner Övsan ÇAKAŞ¹

ÖZET

Bu çalışmada İspanya'daki Bask etnik milliyetçiliğinin tarihsel gelişim süreçlerinin, ideolojik esaslarının ve özelliklerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Bask etnik milliyetçilik hareketinin altında yatan nedenler tarihsel gelişim süreçleri de göz önünde bulundurularak mercek altına alınmış ve aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca bahse konu Bask etnik milliyetçilik hareketinin ETA terör örgütünün etkisiyle nasıl bir radikalleşmeye maruz kaldığı hususuna da değinilmiştir. Çalışmanın sonucunda Bask etnik milliyetçilik hareketinin başlangıçta modernleşme, merkezileşme, ekonomik ve sosyal adaletsizlik gibi direkt etnik taleplerle ilgili olmayan unsurlara bir tepki olarak başladığı, fakat zaman içerisinde radikalleşerek etnik ayrımcılığı savunan bir ideolojiye dönüştüğü sonucuna varılmıştır. Bu dönüşümün gerçekleşmesinde de ETA terör örgütünün eylem-baskı-eylem stratejilerine dayanan terör eylemlerinin ve merkezi İspanyol devletinin bu terör eylemleri ile mücadele ederken sergilediği eksikliklerin önemli bir payı olduğu görülmüştür. Çalışmada ayrıca İspanya'da değişik zaman zarflarında uygulanan demokratikleşme hareketlerinin etnik şiddetin azaltılmasında etkili olmasına rağmen, ayrılma taleplerini tam olarak ortadan kaldıramadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Milliyetçilik, Bask, ETA, İspanyol Demokratikleşme Süreci.

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the historical development processes, ideological principles and characteristic of Basque ethnic nationalism in Spain. In this context, the reasons underlying the Basque ethnic nationalism movement were taken into consideration and tried to be elucidated by considering the historical development process. The study also touches upon the radicalization of the Basque ethnic nationalism movement under the influence of the ETA terrorist organization. The study concluded that the Basque ethnic nationalism movement initially began as a reaction to elements that were not directly related to ethnic demands, such as modernization, centralization, economic and social injustice, but over time became radicalized to an ideology defending ethnic segregation. It was seen that the terrorist actions based on the action-pressure-action strategies of the ETA terrorist organization and the shortcomings of the central Spanish State in the struggle against these terrorist activities played an important role in the realization of this transformation. The study also concluded that although democratization movements in Spain have been effective in reducing ethnic violence, they have not been able to fully eliminate the separatists' demands.

Keywords: Ethnic Nationalism, Basque, ETA, Spanish Democratization Process.

1. ORCID: 0000-0003-0199-7765

1. Dr. 15 Kasım Kıbrıs Üniversitesi, ovsancakas@hotmail.com.

*ÇAKAŞ, C. (2020). "İspanya'daki Bask Etnik Milliyetçiliğinin Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 20, s. 118-155.

Makale Geliş Tarihi: 26 Aralık 2019 Kabul Tarihi: 31 Ocak 2020

EXTENDED ABSTRACT

When the historical development process of the Basque nationalist movement is taken into consideration, an evolutionary process in which ideological and tactical changes are experienced, stands out. This evolutionary process has passed through certain stages from the beginning of the 19th century to the present day. It has been seen that at the beginning of the 19th century, the Basque movement did not actually start exactly under the influence of nationalist ideology. The fact that the Basques, allied with conservative-Catholic Carlists as a result of liberals coming to power and struggling against their liberal armies during the Carlist Wars strengthens this argument. Because the liberals' goal of building a centralized state in Spain has been perceived as a threat by the Basques, who have been autonomous and live according to their own fueros, that is, their traditional laws. Because centralized state administration advocated some principles that would undermine the power of the traditional Basque aristocracy, such as a homogeneous legal system throughout the country, financially single-center administration and the full subordination of local government to central government. The point that should be emphasized carefully is that the Spanish liberals in the 19th century did not prevent any use of Basque language or the existence of Basque culture outside the management mechanism. For this reason, it would be a wrong assessment to see the effects of nationalist ideology as the main reason for the Basque opposition in the 19th Century or to perceive the Basque resistance in the Carlist Wars as a Basque national liberation war. In other words, there is a massive response to the centralization of the Spanish state, rather than an increasing nationalist consciousness in the Basque region. However, this reaction, which was originally directed towards centralization, is thought to quickly turn into a catalyst that nurtures nationalism, due to the mass victimization caused by the defeat in the Carlist Wars. This Transformation also ended the centuries-old unity between the Basque movement and the Spanish conservative right. Despite their conservative and pro-Catholic ideological foundations, Basque nationalists also did not mind making an alliance with the government of Socialist People's Front in the 1930s. It can be said that this alliance was a very important breaking point in the history of the Basque nationalist movement. It is seen that the aim of the Spanish right to create a homogeneous nation based on the Castilian Spanish identity in the 1920s and the fascist practices that it started to implement for this purpose were perceived as a vital threat to the Basque nationalists, leading to massive support of the discrete nationalist ideology that did not have much base until that time.

Despite their relatively conservative structures, the ideological basis based on this ethnic nationalism before and during the Civil War led them to support pro-democracy and pro-republic powers. In the Franco period, it is seen that the Basque nationalist movement started to turn towards anti-colonial socialist ideology due to the ban and repression against Basque language and identity. In this period, the Basques identified themselves with the oppressed colonial nations and began to define their anti-Franco struggles as a struggle for national independence. But it would not be correct to say that this socialist ideology adopts an attitude based on the equality and coexistence of peoples. Because this ideology, which is embodied in ETA, has a purpose that aims to establish a fully independent Basque State in which Basque ethnic nationalism and socialist management style are blended. The economic development project launched in the Basque region in order to break discriminatory trends during the Franco period has had the opposite effect, and the fact that many Spanish migrated to the Basque region has turned the demographic effects in the region upside down. Because this migration movement was perceived by the Basques as a demographic threat in their regions and caused them to embrace ethnic nationalism more with their fear of assimilation.

With the onset of the democratization process in Spain, the Basque nationalist movement has, on the one hand, placed a distance between ETA's pro-socialist ideology and increased its discriminatory demands. While the democratization process in Spain caused a decrease in ethnic terror in the Basque region, it caused an increase in ethnic discriminatory demands expressed through democratic methods. Today, it is seen that the Basque nationalist movement aims to impose a broader autonomy status, which includes self-determination, to the Spanish government, and cooperates with the Catalan and Galician nationalists who have made the same demands to achieve this goal. In short, whoever is pro-centralizing in the Spain, the Basque nationalist movement has been opposed to it. For this reason, it cooperated with conservatives, liberals and even socialists groups as required by the conditions.

GİRİŞ

Etnik milliyetçilik günümüzde gerek Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ideolojik boşluğun gerekse küreselleşmenin yarattığı toplumsal dejenerasyonun etkisiyle global siyaseti etkileyen önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Keneş, 2012:16-20; Tacar, 1996: 9-10). Bu nedenle öncelikli olarak “etnik milliyetçilik” kavramının anlamı üzerinde kısaca durulmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir. Etnik milliyetçiliğin dayanak noktası olan etnisite çoğunlukla ırk kavramıyla eşdeğer bir bakış açısı ile tanımlanmaktadır (Amselle, 1998: 133-135). Fakat bu tanımlanmanın ortaya çıkardığı içerik bakımından yanlış varsayımların üretimine yol açtığı söylenebilir. Zira ırk ve etnisite kavramları aynı şeyleri ifade eden kavramlar değildir. Irk kavramı benzer fiziksel ve genetik özelliklere sahip belli bir insan topluluğunu belirten bir anlama sahiptir. Başka bir deyişle ırk kavramında ayırt edici hususun jenealogik soya yapılan vurgu olduğu söylenebilir (Çillier, 2014: 16). Bu minvalde ırk kavramının bağımsız değişken rolü oynadığı ırkçılık ise ırklar arasındaki biyolojik farklılıkların hiyerarşik bir sınıflandırma temelinde ele alınmasına dayanmaktadır. Daha açık bir ifade ile ırkçılık insan grupları arasındaki toplumsal gelişmişlik farkını ırksal biyolojik farklılıklarla açıklamaya çalışan epistemolojik bir bakış açısıdır (Taş, 1999:41-42). Etnisite ise kısmen ırk kavramının biyolojik determinizmine dayanan hususlarını kapsasa da içerisinde daha geniş olguları barındıran bir kavramdır. Zira etnisite bünyesinde dil, tarih, din gibi kültürel pratikleri ve giyim, beslenme alışkanlıkları gibi gündelik yaşama ait ayırt edici alışkanlıkları da barındıran bir kavram olarak görülmektedir (Giddens, 2008: 534-538). Bu nedenle etnisitenin sadece biyolojik değil aynı zamanda kültürel özellikleri ve alışkanlıkları kapsayan bir kavram olduğu söylenebilir (Wallerstein, 2007: 96-98). Smith etnisitenin; kolektif bir özel ismi, ortak bir soy mitini, ortak tarihi anıları, ortak bir kültürü, özel bir yurt ile olan bağı ve bir toplumsal dayanışma duygusunu benimseyen belli bir insan topluluğunu ifade ettiğini belirtmektedir (Smith, 2008:43-45). Fenton ise etnisitenin modernleşmenin sonucunda geleneksel soy ve kabile bağlarının zayıflaması ile ortaya çıktığını öne sürmektedir. Fenton’a göre sanayi toplumlarında artan şehirleşme önceleri ırksal kimliğe dayalı bir anlayışı benimseyen kitlelerin dil ve kültür farklılıklarını temel alan bir anlayışa yönelmelerine yol açmıştır. Fenton, etnik milliyetçiliği de bu dil ve kültür farklılıklarının ayrıkçı bir tarzda yüceltilmesi olarak tanımlamaktadır (Fenton, 2001: 130-134). Fanon ise etnik milliyetçiliği iktidardaki belli bir siyasi, ırksal veya dini zümrenin homojenleştirme çabalarına karşı farklı kimliksel ve kültürel değerlere sahip toplumların bir direniş ideolojisi olarak görmektedir. Zira Fanon’a göre etnik milliyetçilik doğası gereği farklılığın vurgulandığı ve bünyesinde yoğun bir kolektif şiddeti de barındıran ayrıkçı bir tarzı benimsemek zorundadır (Fanon, 2013:99-111). Tacar ise etnisite kavramının dar ve geniş olmak üzere iki farklı anlamının olduğunu öne sürmektedir. Tacar’a göre dar anlamıyla etnisite aynı dili konuşan insan topluluklarının oluşturduğu bir kümedir. Burada dil birliği etnisitenin oluşumunda asıl bağımsız değişken rolü oynamaktadır. Geniş anlamıyla etnisite ise antropolojik köken, toprak kökeni, dil, siyasi ve tarihsel ortak karakter, din gibi unsurların birbirini tamamlayarak bir araya geldiği bir simge ve kültür sistemini benimseyen belli bir insan topluluğunu ifade etmektedir. Tacar’a göre

bu unsurların birinin kaybedilmesi etnik kimliğin tamamen ortadan yitirilmesi ile sonuçlanmaz. Aksine etnik kimlik diğer kültürlerle arasında varlığı devam eden farklılıklar üzerinden güçlenerek yaşamaya devam etmektedir. (Tacar, 1996: 25-26). Grosby'e göre de etnisite belli bir toprak parçası üzerinde ortak dil, din ve değerler bütününe hepsine veya birine dayanan bir kültür birliğini benimseyen insan grubunu temsil eden bir kavramdır. Grosby, etnisitenin ve onun bir ürünü olan etnik milliyetçiliğin aynı etnik gruba dâhil kişiler arasında toplumsal bağların artmasını sağlayan bir merkezci kuvvet oluşturduğu belirtir. Fakat etnisite söz konusu farklı etnik gruplar olduğunda aynı etnik kimliğe sahip gruplarla diğerleri arasında toplumsal sınırlar çizen ve karşılıklı etkileşimi azaltan bir merkezkaç kuvvet haline gelmektedir. Başka bir deyişle etnisite ve etnik milliyetçilik aynı etnik grup içerisinde bütünleştirici bir rol oynarken, farklı etnik gruplar arasında ayrıştırıcı bir rol oynamaktadır (Grosby, 2005: 7-21). Kısacası etnisite biyolojik farklılıkları olduğu kadar kültürel farklılıkları da kapsayan belli bir grubun kendi kimliğini temsil etmesine dayalı bir kavramdır. Etnik milliyetçilik ise belli bir etnik grubun şiddet de dâhil çeşitli unsurlara başvurarak uyguladığı ayrıkcı bir ideoloji olarak tanımlanabilir.

Bu çalışmada ise İspanya'da kronik bir sorun haline Bask etnik milliyetçiliğinin tarihsel bir analizinin yapılması amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca bünyesinde yoğun bir kolektif şiddet barındıran Bask etnik milliyetçilik hareketinin tarihsel süreç içerisindeki nedenlerinin, gelişiminin ve sonuçlarının ortaya çıkarılması da hedeflenmiştir. Bu kapsamda öncelikli olarak konu hakkında geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Söz konusu literatür taramasında bazı araştırmacıların (Çillier, 2014; Allieres, 1995; Ramirez & Sullivan, 1987; Conversi, 2002; Praszkie & Bartoli, 2014; Balfour & Quiroga, 2007; Herrera, 2002) Bask etnik milliyetçilik hareketlerini özel olarak inceledikleri fakat söz konusu etnik milliyetçilik hareketinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrim ve dönüşümün karşılaştırmalı bir analizini yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışmada da öncelikli olarak bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada İspanya'daki Bask etnik milliyetçilik hareketlerinin tarihsel süreç dikkate alınarak ekonomik, sosyal ve siyasi nedenleri, gelişimleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Çalışmada ayrıca Bask etnik milliyetçilik hareketinin kolektif şiddet ve terörizme kayma süreçleri aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Bask etnik milliyetçilik hareketinin kapsamlı bir tarihsel analizi yapılarak, çalışmanın genel bir değerlendirmesi sunulmuştur.

1. BASK BÖLGESİ VE BASK HALKININ ÖZELLİKLERİ

Basklar İspanya'nın kuzeyi ve Fransa'nın güneydoğusundaki dağlık bölgeler ile Atlantik kıyısında yaşayan bir halktır. Günümüzde Bask halkının yaşadığı bölge Harita 1'de sunulduğu üzere idari olarak İspanya sınırları içerisindeki Alava, Guipuzcoa, Vizcaya ve Navarra vilayetleri ile Fransa sınırları içerisindeki Pyrenees Atlantiques vilayeti bünyesindeki Labourd, Aşağı Navarra ve Soule bölgelerinden oluşmaktadır (Allieres, 1995:11). Fakat 1978 İspanyol Anayasasının otonom ve özerklik tanıdığı ve yönetim sisteminde Bask Özerk Bölgesi olarak tanımlanan bölge Alava, Guipuzcoa ve Vizcaya vilayetlerinden oluşmaktadır. İspanya içerisindeki Baskların yaşadığı

diğer bir bölge olan Navarra ve Fransa sınırları içerisinde yaşayan Basklar, Bask kimliğine dayalı bir bölgesel otonomi hakkına sahip değildir (Çillier, 2014: 132-133). Bask dilinde İspanya yönetimindeki bölgeye Güney Euskadi adı verilirken, Fransa yönetiminde kalan bölgeye de Kuzey Euskadi veya Iparralde adı verilmektedir (Zabalo, 2008: 798; Ramirez & Sullivan, 1987: 120). Bask otonom bölgesi İspanya'nın toplam yüzölçümünün %1,4'ünü, nüfusunu ise sadece % 4,63'ünü oluşturmaktadır. Fransa'da Baskların yaşadığı bölgenin yüzölçümü ve nüfusu Fransa'nın tamamı dikkatte alındığı İspanya'ya kıyasla çok daha az bir miktara tekabül etmektedir (Çillier, 2014: 133). Zira İspanya'daki Bask bölgesi nüfusu yaklaşık 2,2 milyon iken Fransa'da yaşayan Bask nüfusu sadece 250.000 civarındadır (Çillier, 2014:133). Kaldı ki bu nüfusun tamamı da Bask etnik grubuna dâhil değildir. Bask bölgesindeki yoğun endüstrileşme ve madencilik sektörü İspanya'nın diğer bölgelerinden iş bulma amacıyla pek çok İspanyol'un bölgeye yerleşmesine yol açmış ve bölgedeki Bask nüfusun oranı % 70 civarına inmiştir (Çillier, 2014: 133-134).

Harita 1. İspanyol ve Fransız Bask Bölgeleri

(SLN, "Stateness Nation in EU: Basque Country", https://yandex.com.tr/gorsel/search?pos=1&img_url=http%3A%2F%2Fstatelessnations.eu%2Fmaps%2Fmap-basque-country2.jpg&text=basque%20country%20map&lr=11505&rpt=simage&source=wiz (Erişim Tarihi: 13.06.2019))

Bask bölgesinin dağlık yapısı Bask kültürünün oluşumunda ve sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Çünkü bu dağlık coğrafya Bask ülkesini asırlar boyunca İber yarımadasını istila eden kavimlerin etkisinden ve bir merkezi yönetime tabi olmaktan kurtarmıştır. Geçmişte İber yarımadasını ele geçiren Roma, Vizigot, Franklar ve Araplar Bask ülkesinde tam olarak hâkimiyet kurmayı hiçbir zaman başaramamış, bölgenin kendine has toplumsal ve idari yapısına nüfuz edememişlerdir (Ben-Ami, 1991: 493-494). Bu coğrafi izolasyon ayrıca Baskların diğer toplumlarla genetik ve kültürel olarak karışmasını engelleyerek, diğer Avrupa halklarından genetik, dilsel ve kültürel olarak ayrılan homojen ve kısmen kendi kendini idare eden bir halk olarak kalmalarını sağlamıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 120-121; Praszkie & Bartoli, 2014: 69). Günümüzde Bask dili Avrupa'nın en eski dili olarak kabul edilmekte ve hiçbir Avrupa dili ile net bir benzerlik

göstermemektedir (Woodworth, 2001: 1-12). Bu farklılık Baskların Baskça'yı Bask kimliğinin en önemli dayanak noktalarından birisi olarak kabul etmelerine yol açmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 121). Bask dili tarihsel açıdan köklü bir yazılı edebiyatı olmamasına rağmen kırsal kesimlerde oldukça yoğun bir biçimde konuşulan bir yerel dil olarak varlığı devam ettirmiştir (Allieres, 1995: 22-23). Günümüzde Baskça'yı Baskların sadece % 20'si bilmekte ve %12'si onu yazıp okuyabilmektedir (Allieres, 1995: 26). Zira bölgeye çok sayıda İspanyol'un göç etmesi ve Franco döneminde on yıllarca süren dilsel homojenleştirme politikalarının nedeniyle Kastilyanca günlük hayatta en çok konuşulan dil haline gelmiştir (Macko, 2011: 5-6). Fakat Bask Bölgesel Hükümeti çok fazla lehçeye bölünen ve şehirleşmiş bölgelerde kısmen unutulmaya başlanan Bask Dilinin korunması ve yaşatılması için oldukça fazla bir çaba göstermektedir (Ramirez & Sullivan, 1987: 121).

Söz konusu coğrafi izolasyonun başka bir sonucu olarak kabul edilebilecek benzer biyolojik özelliklere sahip olunması, ırksal bir üstünlük takıntısına neden olmasa da Bask halkının kendilerini ırksal olarak diğer Avrupa halklarından ayrı olarak tanımlamalarına neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda bazı bilimsel verilerle de desteklenmiştir. Zira Bask halkında diğer komşu Avrupa halklarına kıyasla daha fazla Rh (-) ve "0" kan grubu olduğu tespit edilmiştir (Cavalli-Sfoza, 1988: 129-130; Çillier, 2014: 133). Bask halkının bir diğer özelliği de muhafazakârlıktır. Katoliklik Bask halkının ezici çoğunluğu tarafından Bask kimliğinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Kaldı ki özellikle kırsal bölgelerde Roma-Katolik Kilisesine bağlılık Bask kimliği için Baskça'dan sonra en önemli dayanak noktası olarak görülmektedir (Ramirez & Sullivan, 1987: 121). Yine coğrafi izolasyonla bağlantılı olarak Bask halkı tarih boyunca kendi kendine yeten bir toplum olmuştur. Erken dönem Bask ekonomisi büyük oranda tarımsal üretime dayanmaktaydı. Fakat bu tarımsal ekonomi Avrupa genelindeki feodal yapının aksine toplumsal grupların kendi topraklarını kendilerinin işleyerek ihtiyaçlarını karşıladığı bir sisteme sahipti. Bu durum Bask bölgesinde merkezi bir yönetimden ziyade âdem-i merkezîyetçi liğin öne çıktığı bir yönetim anlayışının benimsenmesine de yol açmıştır (Astrain, 1997: 23-25). Bask bölgesinin Atlantik Okyanusunun kıyısında bulunması denizciliğin de Bask ekonomik hayatında önemli rol oynamasına yol açmıştır. Zira zengin meşe ormanlarının varlığı Sanayi Devrimine kadar Baskların gemi inşa alanında Avrupa'nın en üretken ve başarılı halklarından birisi olmalarını sağlamıştır. Kaldı ki günümüzde de İspanya'daki tersanelerin nerdeyse yarısı Bask bölgesinde bulunmaktadır (Ramirez & Sullivan, 1987:123). Bask bölgesinde 19'uncu Yüzyılın sonunda zengin demir madenlerinin de etkisiyle hızlı bir endüstrileşme başlamıştır. Bu durum İspanya'nın diğer bölgelerinden Bask bölgesine çok sayıda kişinin göç etmesine yol açmıştır. Bu göçe bir de anılan dönemde Amerika'ya yapılan ve sayıları on binlerle ifade edilen Bask göçünün etkisi eklendiğinde Bask bölgesinde Baskların aleyhine ciddi bir demografik bir değişim gerçekleşmiştir. Lakin günümüzde İspanya'nın en çok sanayileşmiş ve refah seviyesi en yüksek bölgesi olan Bask bölgesinde Bask nüfusunun toplam nüfusa oranı hala azalmaktadır. Bu durum Bask halkı içerisinde asimile olmaya dayalı bir korkunun artarak, ayrıkçı söylemlerin de güçlenmesine yol açmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 124). Kısacası Bask halkı dilsel, coğrafi ve ırksal olarak diğer Avrupa halklarından farklı özelliklere

sahip, âdem-i merkezîyetçi bir yönetim anlayışını benimseyen, Katolikliği ve Baskçayı etnik kimliğinin ana dayanak noktaları olarak gören bir bakış açısına sahiptir. Çalışmanın devamında söz konusu bakış açısının son iki asırda nasıl radikalleştiği ve etnik şiddete dönüştüğü hususu mercek altına alınacaktır.

2. BASK MİLLİYETÇİLİĞİNİN RADİKALLEŞME SÜRECİ VE SONUÇLARI

Bask etnik milliyetçiliği tarihsel süreç içerisinde gerek İspanya içerisindeki ideolojik kutuplaşmaların gerekse Avrupa çapındaki siyasi gelişmelerin etkisiyle farklı biçimlerde kendini göstermiştir. Bu nedenle söz konusu Bask milliyetçiliğinin 19'uncu Yüzyılın başında günümüze kadar geçen süre içerisinde iki farklı zaman diliminde değerlendirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.

2. 1. 20'inci Yüzyılın Başına Kadar Bask Etnik Milliyetçiliği

Bask halkının yaşadığı bölgeler tarih boyunca her ne kadar tam olarak merkezi bir otoritenin mutlak kontrolüne maruz kalmasa da güçlü Avrupa krallıklarına tabi olmuştur. İpparalde olarak da adlandırılan Kuzey Bask bölgesi 9'uncu Yüzyıldaki Şarلمان döneminden günümüze kadar geçen süreç içerisinde Fransız egemenliği altında kalmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 124). Güney Bask bölgesinde ise Basklar Ortaçağ boyunca Kastilya ve Navarra krallıkları ile mücadele etmiştir. Bu mücadelenin sonucunda 14'üncü Yüzyılda Kastilya ve Bask önderleri arasında bölgesel otonomi ve karşılıklı yükümlülüklerle bağlı bir pakt imzalanarak Güney Bask bölgesi Kastilya nüfuzu altına girmiştir. Bu pakta göre Kastilya Kralı veya onun temsilcisi iki yılda bir Guernica'da bulunan bir meşe ağacının altında¹ ve Bask ileri gelen önderlerinin karşısında Baskların Kastilya'ya sadakatlerinin karşılığında Bask Bölgesinin otonom yapısını tanıyacağını ve bölgede Bask geleneksel kuralları olan *Fueros*'ların² geçerliliğini kabul edeceğine yönelik yemin etmek zorundaydı. Bu gelenek 19'uncu Yüzyıla kadar devam etmiş ve söz konusu pakt Bask kimliğinin anılan döneme kadar aktif olarak korunmasında önemli bir katkı sağlamıştır (Allieres, 1995: 34-35; Ramirez & Sullivan, 1987: 124-125). Bu kapsamda 14'üncü Yüzyılda Basklara önce Kastilya daha sonra onun devamı olan İspanya Krallığı tarafından kısmi bir özerklik ve kendi kendini yönetme hakkı verdiği söylenebilir. Zira İspanya Krallığının 19'uncu Yüzyıla kadar varlığı sürdüren âdem-i merkezîyetçi yönetim sistemi de Basklara verilen bu bölgesel otonominin sorunsuz bir şekilde devam etmesini sağlamıştır. Bu durum Bask bölgesinde yaşayan halkın kendi geleneksel yapısını da devam ettirmesine yol açmıştır (Zabalo, 2008: 795-800). Fakat 19'uncu Yüzyılın başında İspanya'da başlayan liberalleşme, sekülerleşme ve merkezileşme çabalara bağlı bir Bask sorununun ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle İspanya tarihinde söz konusu ideolojik hareketlerin üzerinde kısaca durulmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

¹ Guernica kenti ve bahse konu kentte bulunan meşe ağacı Bask kimliğinde önemli bir yer tutmaktadır. Zira Bask önderleri asırlar boyunca Guernica kentindeki meşe ağacının altında yılın belli dönemlerinde toplanarak Bask halkının sorunlarını tespit eder ve uygulanacak politikaları kararlaştırırdı. Dolayısıyla hem Guernica kenti hem de meşe ağacı sembolü Bask etnik kimliğini, Bask bağımsızlık ruhunu ifade eden en önemli semboller olarak görülmektedir. (Bkz. Ramirez, J. M. & Sullivan, B. (1987). The Basque Conflict, (Ed.) J. Boucher, D. Landis & K. Arnold, Ethnic Conflict: International Perspectives. (ss.119-138), SAGE Publishing, Newsbury)

²Fuerroslar Bask halkının geleneksel örf, adet, kural ve yasalarını ifade eden bir terimdir. Başka bir deyişle Fuerroslar asırlar boyunca Bask halkında uygulanan hukuki, idari ve toplumsal teamüllerin toplamı olan bir yasalar bütünüdür. (Bkz. Ramirez, J. M. & Sullivan, B. (1987). The Basque Conflict, (Ed.) J. Boucher, D. Landis & K. Arnold, Ethnic Conflict: International Perspectives. (ss.119-138), SAGE Publishing, Newsbury)

19'uncu Yüzyılın başında bütün Avrupa'da olduğu gibi İspanya'da da kitlesel liberalleşme, milliyetçilik ve sekülerleşme hareketlerinin güç kazandığı görülmektedir. Yüzyılın başındaki Napolyon yönetimindeki Fransız işgali İspanya'da Fransızlara karşı bir direnişin başlamasına yol açmıştır. Fakat söz konusu direniş farklı ideolojilere dayanan birbirinin zıttı iki çeşit İspanyol milliyetçiliğinin doğmasına ile sonuçlanmıştır. Bu milliyetçilikler liberalizmi savunan ilerici milliyetçilik ve Katolikliği savunan muhafazakâr milliyetçiliktir (Sanabria, 2009: 6-8; Çillier, 2014:142). Liberal İspanyol milliyetçiliği daha çok İspanyol orta ve üst sınıf elitler tarafından desteklenen, merkezi, seküler, ulusal ve anayasal ilkelere dayalı bir İspanyol devletinin kurulmasını amaçlayan bir ideolojiyi benimsemektedir. Bu kapsamda Fransız milliyetçiliğine benzer bir tavır benimseyen liberaller Kilise'nin İspanya yönetimi üzerindeki etkisinin ortadan kaldırılmasını ve o döneme kadar âdem-i merkeziyetçi bir tarzda yönetilen İspanya'nın merkezileşmiş bir devlete dönüştürülmesini hedeflemekteydiler (Çillier, 2014:144). Muhafazakâr İspanyol milliyetçiliği ise daha çok Katolik Kilisesi, aristokrasi ve kırsal kesim tarafından desteklenmekteydi. Söz konusu muhafazakar milliyetçilik Katolikliğe dayalı ve geleneksel âdem-i merkeziyetçi yönetim mekanizmasının devamına dayalı bir ideolojiye sahipti (Sanabria, 2009:18-20). Bu iki farklı milliyetçilik arasındaki mücadele son iki asır içerisinde sadece Bask sorununun değil aynı zamanda İspanyol siyasetinin de ana belirleyici etkeni olarak rol oynamıştır (Astrain, 1997:40-44). İspanyol direnişi ve Avrupa genelindeki başarısızlıklar nedeniyle Napolyon'un İspanya tahtına yerleştirdiği kardeşi Joseph Bonapart 1814 yılında İspanya'yı terk etmiş ve İspanyol topraklarındaki Fransız işgali sona ermiştir. Akabinde VII. Fernando İspanya tahtına geçmiştir. Yeni kral başa geçtiğinde öncelikle Fransız işgali sırasında uygulanan anayasayı yürürlükten kaldırmış ve ülke çapında âdem-i merkeziyetçi bir monarşik yönetim düzeninin yeniden tahsis edilmesine çalışmıştır. Kralın bu çabaları başta ordu içerisinde olmak üzere liberallerin tepkisini çekmiştir (Philips & Philips, 2010: 210-211). Ülke içerisindeki liberal tepkisine aynı zamanda Latin Amerika'daki İspanyol kolonilerindeki bağımsızlık hareketlerinin yarattığı tahribat eklenince VII. Fernando 1820 yılında hem yönetimi liberallere teslim etmek hem de daha önce yürürlükten kaldırdığı anayasayı yeniden yürürlüğe koymak zorunda kalmıştır (Vincent, 2007: 13-15). Yönetimi ele geçiren liberaller ise sömürge savaşları nedeniyle oluşan borç yükünü azaltmak amacıyla Katolik Kilisesinin imtiyazlarını kaldırarak, kilise mallarının bir kısmı satmışlardır. Bu durum Katolik Kilisesinin çok büyük tepkisini çekmiş ve muhafazakâr çevreleri mobilize ederek liberallere karşı bir iç direniş oluşturma çabasına girmesi ile sonuçlanmıştır. Liberal yönetim gerek Kilise direnişi gerekse 1820'li yılların başında Avrupa genelinde etkisi artan muhafazakâr karşı devrimin etkisiyle 1823 yılında iktidarı kaybetmiş ve yerini 1833 yılına kadar yönetimde kalacak muhafazakârlara bırakmak zorunda kalmıştır. Liberaller ile muhafazakârlar arasındaki bu karşılıklı mücadele ise İspanyol toplumunun iki ayrı ideoloji etrafında kutuplaşması ile sonuçlanmıştır. (Sanabria, 2009: 23).

1833 yılında İspanya kralı VII. Ferdinand'ın vefatı ile her iki karşıt ideolojinin temelinde şekillenen bir taht mücadelesi ortaya çıkmıştır. Liberaller, naibi tarafından liberal ve merkezileşmiş bir İspanya vaat eden VII. Ferdinand'ın kızı II. Isabella'yı desteklerken, muhafazakârlar mutlakıyetçi,

Katoliklik yanlısı ve âdem-i merkezîyetçi bir yönetim tarzını benimseyen Prens Don Carlos'u desteklemiştir (Çillier, 2014:146). Bu harekete daha sonraları Prens Don Carlos'un adına atıfla *Carlism* adı verilmiştir. Kilise, aristokrasi ve taşralı köylü grupları tarafından desteklenen Carlism, Katolikliğe ve mutlakiyete sadakati savunan, âdem-i merkezîyetçi ve geleneksel hiyerarşik yönetim tarzını benimseyen bir liberalizm karşıtı bir hareket olarak tanımlanabilir. Carlist muhafazakâr ideolojisi İspanya'nın tarihsel olarak Katolik bir millet olduğu savını ana dayanak noktası olarak kabul etmektedir. Carlistler, liberallerin tersine Reconquista dönemi ve Habsburg Çağını İspanyol kimliğinin temelini oluşturduğu savunmaktadırlar (Payne, 2011: 149-150). Carlism'in Katoliklik ve âdem-i merkezîyetçi yönetim vurgusu onun Bask ve Katalanlar tarafından benimsenmesine ve desteklenmesine yol açmıştır (Davies, 2006: 849-852). Başka bir deyişle, liberallerin merkezileşmiş bir İspanya yaratma amacının asırlardır otonom bir yönetime sahip çoğunluğu muhafazakâr olan Bask ve Katalanlar tarafından kendi statükolarına bir tehdit olarak algılandığı, Carlism'in söz konusu halklar tarafından desteklenmesine neden olduğu söylenebilir. Fakat burada önemle durulması gereken husus Bask ve Katalan halklarının anılan dönemde Carlistleri desteklemeleri kendi dilsel ve kültürel haklarının koruma kaygısından ziyade otonom idari yapılarını devam ettirme amacı olduğudur. Zira merkezileşmiş devlet yönetimini benimseyen liberallerin de Bask ve Katalan dilini ve kültürünü yasaklamak gibi bir politikası olmamıştır (Sanabria, 2009: 34). Başka bir deyişle, Bask ileri gelenleri ile liberaller arasındaki anlaşmazlık devletin merkezîyetçi mi yoksa âdem-i merkezîyetçi mi olacağı konusundadır. Fakat gerek liberallerin gerekse Baskların anlaşmazlık konusu ilerleyen dönemlerde derinleşmiş ve genişlemiştir. Nihayetinde İspanyol toplumundaki bu ideolojik kutuplaşma taht mücadelesi adı altında liberalizmle muhafazakârlığın, Katolik Kilisesi ile sekülerizmin çarpıştığı ve 1833-1839 yılları arasında vuku bulan 1. Carlist Savaşı'nın çıkmasına neden olmuştur (Çillier, 201:146-147). 1. Carlist Savaşını başlatan ana sebep ise liberallerin İspanya'yı jakoben bir yönetin tarzına uygun olarak direkt Madrid'teki merkezi hükümete bağlı 51 idari bölgeye ayırmaya çalışmaları olmuştur. Zira böyle bir idari yapılanma aynı zamanda asırlardır bölgesel bir otonomi ile yönetilen Baskların ve Katalanların da özerklik haklarının ellerinden alınması anlamına gelmekteydi (Lecours, 2007: 49-50). Basklar da söz konusu savaşta liberallerin desteklediği II. Isabella'nın karşısında yer almış ve muhafazakârları desteklemişlerdir. Savaşın liberaller yani II. Isabella destekçileri tarafından kazanılması sonucunda Kilise mallarının büyük kısmı özelleştirilmiş ve Baskların otonomi haklarında kısıtlamalara gidilmiştir (Çillier, 2014: 147). Basklar ise bu muhafazakâr yenilgisini kendi ulusal yenilgileri olarak algılamış ve Bask Bölgesine giren liberal ordusunu işgal ordusu olarak kabul etmişlerdir. Bu minvalde aslında bir muhafazakâr – liberal çatışması olarak başlayan sorun Bask milliyetçiliğini körükleyen bir etnik sorun haline gelmiştir. Daha açık bir ifade ile liberallerin merkezileştirme çabaları nedeniyle Bask otonomisini kısımaları, Baskların muhafazakâr Carlist ideolojiyi ve Bask değerlerini temel alan bir kolektif kimlik ve bilinç geliştirmelerine yol açarak sorunun etnikleşmesine yol açmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987:125). I. Carlist Savaşındaki muhafazakâr yenilgisine rağmen gerek Bask Bölgesinde gerekse Katalonya'da liberal yönetime karşı uzun süre toplumsal protestolar ve huzursuzluklar devam etmiştir (Philips & Philips, 2010: 213-217). Her ne kadar II. Isabella

Katolik Kilisesi ile olan gerginliği azaltmak için 1851 yılında Vatikan ile bir Konkordato imzalamış olsa da iki ideolojik kesim arasındaki gerginlik azalmamış, aksine katlanarak artmıştır (Philips & Philips, 2010:218-219). Zira II. Isabella'nın Katolik yanlısı bir tutum almaya başlaması ordu içerisindeki liberalleri kızdırmış ve 1968 yılında aynı zamanda koyu bir Katolik Kilisesi karşıtı olan Mareşal Prim tarafından yapılan bir darbe ile tahtan indirilmesine yol açmıştır (Junco, 2002: 2-4). Mareşal Prim'in yaptığı bu hükümet darbesi beraberinde İspanya üzerinde çıkarları olan Almanya ve Fransa'nın olaya muadil olması ile sonuçlanmıştır. Zira Bismarck yönetimindeki Almanya boşalan İspanya tahtına Prusyalı Henzollen hanedanından birisinin geçmesini isterken Fransa Fransız Bourbon hanedanının bir üyesinin geçmesine çabalamaktaydı. İspanya tahtına kimin geçeceği konusunda Fransa ile Almanya arasındaki bu gerginlik aynı zamanda sonuçları uzun yıllar Avrupa politikasını etkileyecek 1870-1871 Almanya – Fransa savaşının da çıkmasında önemli rol oynamıştır (Armağanoğlu, 2003: 320-322).

Almanya- Fransa Savaşı beraberinde İspanya'da da yeniden liberaller ve muhafazakârlar arasında şiddetli bir iç çatışmanın başlamasına neden olmuştur. İç siyasi mücadele 1873 yılında bir liberal zaferiyle sonuçlanmış ve İspanya'da cumhuriyet rejimi kurulmuştur. Cumhuriyet rejimi İspanya'nın idari yönetimini her birinin kendi anayasası olan 13 iç bölge ve 4 deniz aşırı bölgeden oluşan bir konfederasyon şeklinde örgütlemiştir (Armağanoğlu, 2003: 732-733; Çillier, 2014:149). Fakat yeni kurulan cumhuriyet rejiminin en çok tartışma yaratan ve iç gerginliği yeniden arttıran özelliği onun Katolik Kilisesine karşı tutumu olmuştur. Zira liberaller tarafından desteklenen cumhuriyet yönetimi Katolik Kilisesini mutlakîyetin, geri kalmışlığın ve hiyerarşik feodal yapının kalıntısı ve temsilcisi olarak görmekteydiler (Junco, 2002: 177-178; Çillier, 2014: 149). Kaldı ki cumhuriyet rejimi tarafından yürürlüğe konulan 1869 İspanyol anayasasına Katoliklik ile birlikte diğer inançlarında korunacağına yönelik bir kanunun dâhil edilmesi muhafazakârların yeniden ayaklanmasına ve II. Carlist Savaşının çıkmasına yol açmıştır (Lecours, 2007: 49-50). II. Carlist Savaşında Basklar yine muhafazakârların yanında savaşa girmiştir. Fakat Basklar açısından bu savaşın ilk Carlist Savaşından farkı toplumsal motivasyonda yaşanan nedensel değişimdir. Zira ilk Carlist Savaşında Baskların muhafazakârlarla ittifak yapmalarının ana nedeni İspanya'nın âdem-i merkeziyetçi idari yapısını ve fuerosların uygulanmasını korumaktır. Zira II. Carlist Savaşında Baskların muhafazakârın yanında yer almalarının ana nedeni olarak İspanyol toplumunda Katolikliğin baskın yapısının korunması olduğu görülmektedir (Lecours, 2007: 49-50; Çillier, 2014: 149 -150). Başka bir deyişle ilk Carlist Savaşında Bask halkının muhafazakârların yanında yer almasının ana nedeni bölgesel otonomilerini ve geleneksel fueroslarını korumak iken II. Carlist Savaşında söz konusu ittifakın Bask halkı için ana motivasyon kaynağının Katolikliği korumak olduğu görülmektedir. Fakat muhafazakârlar liberallere karşı giriştikleri II. Carlist Savaşını da kaybetmiş ve 1875 yılında XII. Alfonso'nun İspanyol tahtına geçmesi ile liberal esaslara dayalı bir meşrutiyet yönetimi kurulmuştur (Çillier, 2014: 150). 1875 yılında meşrutiyet yönetimin kurulması aynı zamanda İspanyol tarih yazınında "Restorasyon Dönemi" olarak tanımlanan sürecinde başlangıcı olarak kabul edilir. Restorasyon Dönemi, 1875-1931 yılları arasında İspanya'nın

ekonomik açıdan kapitalistleştiği bir süreçtir (Andres & Braster, 1999: 76-78; Çillier, 2014: 150). Söz konusu Restorasyon Dönemi aynı zamanda Bask sorunun İspanya’da etnikleşmeye başladığı bir süreci de beraberinde getirmiştir. Zira 1876 yılında liberal yönetim tarafından Bask Bölgesinin otonom idari yapısı hızla merkezileştirilmeye başlanmış, fueroslar yürürlükten kaldırılmış, Bask aristokrasisinin toplumsal ve idari ayrıcalıkları sona erdirilmiş ve Bask halkına mecburi askerlik yapma ve merkezi hükümete vergi verme gibi zorunluluklar getirilmiştir (Allieres, 1995: 43-46; Praszkiar & Bartoli, 2014: 71; Macko, 2011: 6). Merkezi hükümetin ekonomik denetimi altına girilmesi İspanya’nın diğer bölgelerine kıyasla endüstriyel ve ticari açıdan çok daha gelişmiş bir durumda olan Katalonya ve Bask Bölgesinde başta sanayi ve ticaret burjuvazisi olmak üzere geniş bir kesimin tepkisini çekmiştir. Bu durum Bask bölgesinde fuerosların ve Katolikliğin sayesinde yönetici konumlarını devam ettiren Bask aristokrasisinin bu haklarını kaybetmelerine dayalı bir tepkisi ile birleştiğinde çok daha ciddi bir hal almıştır (Carr & Aizpurua 1981: 11; Çillier, 2014: 158). Kaldı ki ekonomik alandaki merkezileşme 19’uncu Yüzyılın ikinci yarısında İspanyol hükümeti tarafından uygulanan koruyucu ekonomi stratejisi nedeniyle Bask Bölgesi sanayicilerinin serbest ticaret yapmasının önünde bir engel haline gelmekteydi. Bu durum Bask sanayi burjuvazisi ile İspanyol yönetimi arasındaki çıkar farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Perez-Agote, 2006: 59-60). Zira gerek Bask Bölgesi gerekse Katalonya İspanya’nın geri kalanından önce endüstrileştiği ve kapitalist sisteme adapte olduğu için söz konusu bölgelerdeki yerel burjuvazi tarafından merkezi hükümetin uyguladığı korumacı ekonomik sistem bir ayak bağı olarak görmüştür (Çillier, 2014: 161; Medrano, 1994: 543-549). Kaldı ki 1898 yılında vuku bulan ve İspanya’nın Küba, Filipinler ve Guam gibi son sömürgelerini kaybettiği ve İspanyol tarih yazınında “El-Desastre” yani felaket olarak adlandırılan İspanyol-ABD savaşının yıkıcı etkisi her iki bölgedeki sanayi burjuvazisinin merkezi hükümete karşı duyduğu hoşnutsuzluğun katlanarak artmasına yol açmıştır (Casanova, 2015: 10). Çünkü anılan dönemin merkezi İspanyol hükümeti gerek savaş maliyetini karşılamak gerekse savaş sonrası ödenen tazminatın finansmanını sağlamak amacıyla vergileri arttırmıştır. Bu vergi artışının yarattığı mali tahribatın yanına savaş sürecinde ABD’nin İspanyol ürünlerine uyguladığı ambargo ve ticari boykotta eklendiği Bask ve Katalan sanayicileri ağır bir bedel ödemek zorunda kalmıştır (Allieres, 1995: 47). Bask toplumunda İspanyol hükümetine karşı oluşan tepkinin diğer bir nedeni de bölgede yaşanan demografik değişimden merkezi hükümetin sorumlu tutulmasıdır. 19’uncu Yüzyılın son çeyreğinde özellikle demir-çelik sanayinin bağlı endüstrileşmenin gelişmesi sonucu Bask Bölgesine İspanya’nın diğer bölgelerinden yoğun bir Bask olmayan işgücü göçü yaşanmıştır. Bu göç Bask toplumu tarafından iki farklı nedenden dolayı önemli bir tehdit olarak algılanmıştır. Birincisi söz konusu göçmenlerin etnik olarak İspanyol olmaları nedeniyle Bask Bölgesinde demografik olarak Bask nüfusunun genel nüfusa kıyasla oranının hızla azalmasına yol açmıştır. Bu durum Baskların kendi bölgelerinde azınlık haline gelme ve zaman içerisinde İspanyollaşma korkusu duymalarıyla sonuçlanarak etnik kimliklerine olan bağlarını radikalleştirmiştir. İkincisi ise gelen İspanyolların çoğunun işçi sınıfından oldukları için aynı zamanda sosyalist düşünceye ve sekülerizme yakın bir ideolojiye sahip olmalarıdır. Zira bu durum Carlist ve muhafazakâr Katolik yanlısı olan Basklar

için ideolojik ve kültürel bir tehdit olarak da algılanmıştır. Bu kolektif tehdit algısı ise zamanla Bask etnik milliyetçiliğinin radikalleşmesine yol açmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 125; Medrano, 1994: 546-547; Çillier, 2014: 159). Kısacası 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bask etnik milliyetçiliğinin idari - ekonomik merkezileşmeye, liberalleşmeye, demografik değişim ve sekülerleşmeye bir tepki olarak ayrıkçı bir yol izlemeye başladığı söylenebilir (Lecours, 2007: 40-41; Macko, 2011: 8).

Bask toplumundaki bu hoşnutsuzluk 19'uncu Yüzyılın sonunda Carlist bir armatörün oğlu Bask milliyetçisi Sabino de Arana tarafından Bask Ulusal Partisinin (PNV) kurulmasına yol açmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 125). 1894 yılında Katalan milliyetçiliğinden etkilenerek Arana tarafından kurulan PNV, Bask geleneksel yaşamını korumayı hedefleyen, âdem-i merkeziyetçi ve muhafazakar bir ideolojiyi benimsemiştir (Macko, 2011: 8). Arana'ya göre Bask toplumunun fiziki (genetik) ve ahlaki farklılıkları onun İspanya'dan ayrı bir şekilde bağımsız yaşamasını gerektirmekteydi. Arana, İspanya boyunduruğu altında yaşayan bir Bask halkının zaman içerisinde kimliğini, dili hatta dinini kaybedeceğini öne sürmüştür (Macko, 2011: 9). Zira Arana'nın bakış açısına göre ırksal ve kültürel farklılık ile Katoliklik Bask halkının tanımlayan en önemli faktörlerdi (Ramirez & Sullivan, 1987: 126). Kaldı ki Arana'ya göre Basklar tarafından boğa güreşlerin izlenmesi, flemenko dansının yapılması hatta İspanyolca şarkıların dinlenmesi bile Bask milli değerlerine hayati bir tehdit oluşturmaktadır. Arana aynı zamanda Bask milli marşı "Gora ta Gora"nın bestecisi ve kırmızı yeşil Bask bayrağının tasarımcısıdır. Bunlara ilaveten Arana her yıl Paskalya'nın ilk Pazar gününün Bask ulusal bayramı "Aberri Eguna" olarak kutlanmasını sağlamıştır (Lecours, 2007: 52; Çillier, 2014: 159-160). Başka bir deyişle Arana Bask etnik kimliğinin varlığını ve devamını sağlayan mit ve sembolleri ayrıkçı bir tarzda canlandırmış ve güçlendirmiştir (Çillier, 2014: 160).

Resim 1. Bask Etnik Milliyetçi İdeolojisinin Kurucusu Sabino de Arana

(ABC Pais Vasco, "La ikurriña y otros inventos de Sabino Arana"https://www.abc.es/espana/pais-vasco/abci-ikurrina-y-otros-inventos-sabino-arana-201605072007_noticia.html (Erişim Tarihi: 14.06.2019))

Arana'nın kaleme aldığı parti manifestosunda PNV'nin amaçları; Bask halkının Katolik Kilisesine olan bağlılığının sürdürülmesi, Bask geleneklerinin, fueroslarının ve dilinin korunması ve devam ettirilmesi, Bask kırsal yaşamının desteklenmesi, Bask Bölgesine yapılan İspanyol göçünün durdurulması, 1876'da iptal edilen Bask Bölgesi otonomisinin yeniden kurulması ve Bask halkında ayrı bir ulus olma bilincinin canlı tutulması olarak belirtilmiştir (Kurlansky, 1999: 168). Bu kapsamda PNV'nin kurulması ile Bask toplumsal hareketinin kendisini İspanya genelindeki Carlist-muhafazakâr hareketten ayrılarak etnikleştirdiğinden bahsedilebilir. Zira Bask çıkarlarının korunması için Carlist-muhafazakâr blok ile birlikte verilen mücadelenin başarısızlığı Bask hareketinin dönüşüm yaşayarak ayrıkçı bir etnik milliyetçiliğe dayanmasına yol açmıştır (Macko, 2011: 10-11). Bu noktada Katalan ve Bask etnik milliyetçilikleri arasındaki fark da ortaya çıkmaktadır. Katalan milliyetçiliği kapitalist sisteme daha iyi adapte olmuş, sınıf mücadelesi ve toplumsal sorunlarda daha bütünleştirici bir tarz benimsemiştir. Bu nedenle Katalan milliyetçiliği İspanyol toplumu ile kuvvetli bağların devam ettiği, federalist bir idare kurulması yönünde evrimini devam ettirmiştir. Fakat her ne kadar başlangıçta Katalan milliyetçiliğini örnek alarak geliştirilmeye çalışılsa da Arana'nın temellerini attığı Bask etnik milliyetçiliği aynı bütünleştirici ve uzlaşmacı tavrı sergilememiş, etnik ayrımcılığa dayalı bir radikalleşme sürecine girmiştir. Bu tutumsal farklılık ise Bask etnik milliyetçiliğinin zaman içerisinde etnik şiddette ve teröriste daha meyilli hale gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Medrano, 1994: 544-550).

2.2. 20'inci Yüzyılın Başından Günümüze Kadar Bask Etnik Milliyetçiliği

2.2.1. Franco Dönemi Öncesinde Bask Etnik Milliyetçiliği

20'inci Yüzyılın başında İspanya gerek 1898 savaşının ekonomik ve siyasi tahribatı gerekse iç politikadaki liberal-muhafazakâr çatışması nedeniyle oldukça yıpranmış ve güçten düşmüş bir ülke haline gelmiştir. Bu sıkıntılı siyasi atmosferde 1902 yılında XIII. Alfonso anayasal düzene sadık kalacağına yemin ederek tahta çıkmıştır. Fakat yeni kral ülkedeki ekonomik sıkıntı ve liberal-muhafazakâr çatışması nedeniyle istikrarı sağlamakta başarısız olmuştur. Zira yeni kral giderek yükselen Bask ve Katalan milliyetçilerin, eski sisteme dönmek isteyen muhafazakârların ve sürekli ekonomik ve siyasi reform talep eden liberallerin ve sosyalistlerin taleplerini karşılayamadığı gibi artan iç gerilimi de azaltamamıştır (Casanova, 2015: 11-13). Bu kriz ortamı İspanya'nın tarafsız kalmasına rağmen Birinci Dünya Savaşında daha da şiddetlenerek 1923 yılında muhafazakâr General Miguel Primo de Rivera'nın darbe yaparak yönetimi ele geçirmesi ile sonuçlanmıştır (Casanova, 2015: 14). Rivera, İspanya'da Reconquista ve Habsburg Döneminin kutsallaştırıldığı İspanyol milliyetçiliğine ve Katolik kimliğine dayanan bir kimlik inşası çabasına girmiştir. Rivera aynı zamanda anayasayı yürürlükten kaldırmış, parlamentoyu dağıtarak kurduğu "vatanseverler birliği" adlı parti aracılığıyla İtalyan diktatörü Mussolini'den ilham alan korparatif faşist bir idare kurmaya çalışmıştır (Sandoval, 1969: 11-12; Vincent, 2007: 110-113; Çillier, 2014: 162). Rivera tek monark, vatan ve millet etrafında bütünleşmiş İspanya ideali doğrultusunda etnik milliyetçiliğin gerek yerel gerekse İspanya çapında her türlü temsili yasaklamıştır (Çillier, 2014: 163). Fakat

Rivera bu etnik milliyetçilik karşıtı tavrına rağmen Bask Bölgesinde muhafazakâr-Carlist ideolojiye sahip PNV'yi kapatmamıştır. Zira iktidarının ilk yıllarında Rivera Bask Bölgesine otonomi statüsü verilmesi konusunda da ılımlı bir tutum sergilemiştir. Yalnız Rivera'nın otonomi konusunda çizdiği sınırlar oldukça kısıtlı olduğu için Bask milliyetçilerini tatmin etmemiştir. Çünkü Rivera'nın uygun bulunduğu otonomi sadece kültürel hakların içeren ve siyasi ve ekonomik alanda tamamen merkezi otoriteye bağlı bir otonomidir. Bu şekil bir otonomi ise geçmişte çok geniş bir otonom yönetim tecrübesi yaşayan Bask halkı için kabul edilebilir bulunmamıştır (Ben-Ami, 1991: 498-500; Çillier, 2014: 163). Bask milliyetçilerinin bu tutumu ise Rivera'nın daha da sertleşmesine yol açmış ve iktidarının ilerleyen yıllarında Bask hareketi dâhil bütün otonomi çabalarının ulusal bütünlüğü tehdit ettikleri gerekçesi ile yasa dışı ilan etmiştir. (Macko, 2011: 12). Rivera'nın bu müzakereye kapalı ve diktatörce tavrı PNV ile İspanyol muhafazakârları arasında 19'uncu Yüzyılın sonundan itibaren zayıflayan ortaklığın ve bağların tamamen kopmasına yol açmıştır (Clark, 1979: 48-50). Bu durum aynı zamanda PNV ve Bask milliyetçileri ile İspanyol solu arasında belli bir yakınlaşmanın da başlaması ile sonuçlanmıştır. Zira PNV 1930 yılında Rivera'nın devrilmesinden sonra Bask bölgesine yeniden otonomi sözü veren solcu ve cumhuriyetçileri desteklemiş ve II. İspanyol Cumhuriyeti'nin kurulmasına karşı çıkmamıştır. PNV'nin muhafazakar geçmişine rağmen yaptığı bu pragmatik tercih aslında Bask milliyetçiliğinin muhafazakar ideolojiden etnik milliyetçiliğin ağır bastığı bir ideolojiye dayanmaya başladığı göstermektedir (Ramirez & Sullivan, 1987: 125).

Siyasi istikrarsızlıklar ve 1929 ekonomik krizinin yarattığı sıkıntılar nedeniyle 1930 yılında Rivera devrilmiş ve kral İspanya'yı terk etmiştir. 14 Nisan 1931 yılında ise II. İspanyol Cumhuriyeti ilan edilmiştir. (Sandoval & Azcarate, 1969: 10-13). İktidara gelen Cumhuriyetçiler öncelikle Rivera tarafından kaldırılan anayasayı yürürlüğe koymuş ve cumhuriyetçi program adı verdikleri siyasi reformları uygulamaya geçirmişlerdir. Söz konusu cumhuriyetçi programın en önemli özelliği ise Kilise'nin yetkilerinin kısıtlanması ve eğitimin laikleştirilmesi gibi seküler unsurları ağırlıklı olarak barındırmasıydı (Payne, 2011: 165-168). Cumhuriyetçi program içerisindeki bu Katolik karşıtı unsurlar İspanyol muhafazakârlarının sol kesime yönelik korkularını arttırarak ülkedeki siyasi kutuplaşmayı radikalleştirmiş ve arttırmıştır (Casanova, 2015: 17). Cumhuriyetçi programın başka bir önemli özelliği de Basklara, Katalanlara ve Galiçyalılara bölgesel otonomi statüsünü kurma, kendi dillerinde eğitim yapabilme ve kültürlerini yaşatma hakkını vermesidir. Bu durum Bask milliyetçilerinin gözünde solcu ve cumhuriyetçi ideolojinin saygınlığını arttırmıştır (Çillier, 2014: 164). Fakat ekonomik ve sosyal sorunların çözümünde başarısız bir performans sergileyen Cumhuriyetçi hükümet 1933 yılında iktidardan düşerek yerini muhafazakâr sağ bloğa terk etmek zorunda kalmıştır (Davies, 2006: 1044-1045). Muhafazakâr sağ blok iktidara gelir gelmez Cumhuriyetçiler tarafından yapılan bütün reformları tersine çevirmeye başlamış ve karşı devrim mantığı çerçevesinde bir politika izlemiştir. Bu irrasyonel politik tavrı İspanyol toplumundaki kutuplaşmayı daha da derinleştirerek iç savaşa giden yolun önünü açmıştır (Carr, 2010: 43-46). Muhafazakârlar ayrıca cumhuriyetçiler tarafından kabul edilen bütün bölgesel otonomi haklarını kısıtlamış ve mümkün olduğu kadar yürürlükten kaldırmaya çalışmıştır. Muhafazakâr

hükümetin bu tavrı ise başta PNV olmak üzere otonom statülerini kaybedeceklerini düşünen Bask milliyetçilerinin hızla cumhuriyetçi solcu bloğa yanaşmalarına ve açıkça ittifak kurmalarına yol açmıştır (Vilar, 2007: 28-30; Ramirez & Sullivan, 1987: 125). Başka bir deyişle bölgesel otonomiye koruma ve genişletme kaygısı aslında muhafazakâr ve ayrıkçı olan Bask milliyetçi hareketinin cumhuriyetçi, sosyalist ve radikal sol gruplarla irrasyonel bir ittifaka girmesi ile sonuçlanmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 126). Fakat Bask milliyetçileri tarafından yapılan bu siyasi tercih değişikliği beraberinde bir iç bölünmeyi de getirmiştir. Zira kırsal bölgelerdeki Bask vilayetleri olan Navarra ve Alava halkı, endüstrileşmiş Vizcaya ve Guipuzcoa'nın aksine muhafazakâr sağcı bloğu desteklemişlerdir (Çillier, 2014: 165). Zira kırsal bölgedeki Bask vilayetlerindeki halk cumhuriyetçi sol bloğu çoğunlukla bir Bolşevik ve mason cephesi olarak algılamıştır. Onların bu algısı Katolik değerlere sahip çıkmanın bölgesel otonomiden daha önemli olduğu düşüncesini benimsemelerine yol açmıştır (Ben-Ami, 1991: 500-501). 1936 yılında yapılan seçimlerde sosyalistler, komünistler, cumhuriyetçiler ve diğer sol fraksiyonlardan oluşan Manuel Azana önderliğindeki Halk Cephesi seçimleri kazanmıştır. Halk Cephesi Bask Bölgesine dışişleri, iç güvenlik, iletişim, bölgesel yönetim, eğitim, ticaret ve adalet alanında çok geniş bir özerklik tanıyan otonomi statüsünü yürürlüğe koymuş ve bahse konu otonomi statüsü PNV'nin çabalarıyla Navarra hariç bütün Bask vilayetlerinde referandum ile onaylanmıştır (Çillier, 2014: 165). Fakat bu genişletilmiş bölgesel otonominin ömrü fazla olmamış, aynı yıl başlayan İspanya İç Savaşı Bask milliyetçilerinin bir asırdan fazla süren çabalarının sonuçsuz kalmasına yol açmıştır.

2.2.2. Franco Döneminde Bask Etnik Milliyetçiliği ve ETA

İspanya İç Savaşı General Franco'nun İspanya'nın Fas garnizonunda meşru Halk Cephesi hükümetine karşı giriştiği isyan neticesinde başlamıştır. Cumhuriyetçi hükümete karşı başlatılan bu isyan Kilise'nin, muhafazakârlar cephenin ve kırsal kesimin desteği ile kısa sürede bütün İspanya'ya yayılmıştır (Carr, 2010: 52-53). Franco'nun amacı kendi önderliğinde homojen, muhafazakâr, milliyetçi ve bütünleşmiş bir İspanya yaratmaktır (Macko, 2011: 13). Franco Katolik Kilisesinin ve kırsal kesimin desteğini almak için kendi hareketini Madrid'teki Bolşevik ve din düşmanı hükümete karşı bir "Haçlı Seferi" olduğu propagandasını yapmıştır (Casanova, 2015: 72-73). Franco'nun bu propagandası Katolik Kilisesi ve muhafazakâr-Carlist cephede anında karşılık bulmuş ve ayaklanma kısa sürede İspanya'nın güneyine yayılarak üç yıl sürecek iç savaşın fitilini ateşlemiştir (Çillier, 2014: 167). İç savaşta Katolik Kilisesi, muhafazakâr-Carlistler, faşist Falanjist gruplar ve İspanyol ordusunun büyük kısmı Franco'nun yanında yer alırken; cumhuriyetçiler, sosyalistler, komünistler ve ordunun azınlıkta kalan cumhuriyetçi kesimleri Halk Cephesi hükümetini desteklemiştir (Casanova, 2015:111-120). Fakat savaşın boyutu sadece İspanya ile sınırlı kalmamış, diğer ülkelerin de kısmi veya direkt katılımları ile uluslararası bir savaşa şahit olunmuştur. Zira Mussolini İtalya'sı ve Hitler Almanya'sı Franco'yu desteklerken, Sovyetler Birliği direkt, ABD ve İngiltere de kısmen Halk Cephesini desteklemiştir (Casanova, 2015: 120-130). Bask Bölgesinde ise PNV'nin güçlü olduğu Vizcaya ve Guipuzcoa verilen genişletilmiş özerklik neticesinde Cumhuriyetçilerin yanında yer alırken, hiçbir zaman bağımsız bir Bask Devletine geniş

çaplı destek vermeyen iki Bask şehri Navarra ve Alava Franco'yu desteklemiştir. Kaldı ki PNV kontrolündeki iki bölgede 1937 yılında Bilbao merkezli bir Bask Cumhuriyeti bile kurulmuştur. Fakat kısa süre sonra Franco güçlerinin Bilbao'yu ele geçirmesi bu cumhuriyetin yıkılmasına yol açmıştır. Franco kendisine olan sadakatlerinden dolayı Navarra ve Alava'ya kısmi özerklik tanısa da diğer Bask şehirlerinin özerklik statülerini tamamen ortadan kaldırarak yönetimlerini direkt Madrid'deki merkezi hükümete bağlamıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 126). Franco aynı zamanda Bask Bölgesindeki Guernika şehrini yerle bir etmiştir. Franco kuvvetlerinin Alman müttefikleri ile yaptığı bu saldırı kısa zamanda ünlü ressam Pablo Picasso'nun dünyaca ünlü eserinde de işlediği şekilde bir katliama dönüşmüştür. Zira Guernika katliamı Bask milliyetçileri ile Franco yönetimi arasındaki nefreti derinleştirmiştir. Çünkü daha önce değinildiği üzere Guernika Bask halkı için asırlardır önemli bir politik sembol olarak görülmekteydi (Pettersen, 2007: 17-18).

1939 yılında iç savaşın Franco destekçileri tarafından mutlak suretle kazanılması ile Franco İspanya'nın tamamında tek başına iktidarı ele geçirmiştir (Casanova, 2015: 239). Akabinde Franco PNV'de dâhil bütün siyasi partileri yasaklamış, bölgesel otonomileri büyük oranda ortadan kaldırmıştır (Türkeri, 2007: 40). Franco bununla da yetinmemiş belli başlı Bask milliyetçilerinin mallarına el koymuş ve çok sayıda Bask milliyetçisini gerek faili meçhul cinayetlerle gerekse hapiste işkence ile öldürmüştür (Gürses, 1997: 52). Bu minvalde PNV önderleri yurt dışına kaçmış ve savaş boyunca müttefiklere savaş sonrasında Franco'yu devirecekleri beklentisi ile aktif olarak destek vermişlerdir (Çillier, 2015: 167). Fakat gerek PNV'nin gerekse onu gibi ABD ve İngiltere'nin yanında Almanlara karşı savaşan İspanyol cumhuriyetçilerinin bu beklentileri savaş sonrası dönemde gerçekleşmemiştir. Çünkü Soğuk Savaş ortamında Franco İspanya'sı ABD ve Batı Bloğu için Doğu Bloğuna karşı önemli bir müttefik olarak kabul edilmiştir. Franco rejimi de Batı Bloğunun kendisine olan bu yakınlaşmasına karşılık vermiş ve anti-komünist cephedeki yerini sağlamlaştırmıştır (Hood & Janz, 2013: 66). Kaldı ki Franco rejimi ABD Başkanı Truman'ın jeostratejik önemi nedeniyle Kongre'ye Franco İspanya'sını 1947 yılında müttefik olarak kabul ettirmesine karşılık Franco rejimi de ABD'ye İspanya'da hava üssü tahsis etmiştir. ABD ayrıca 1951 yılında Franco yönetimine 100 milyon dolarlık bir kredi vermiş ve İspanyol ekonomisinin ayağa kalmasına yardımcı olmuştur (Gürses, 1997: 52). Bu durumun neticesinde Bask milliyetçileri sadece faşist bir rejimi değil aynı zamanda bir ABD müttefikini de karşılarına almak zorunda kalmışlardır (Muro, 2005: 579-580).

Resim 2. İspanyol Faşist Diktatör Francisco Franco'nun Zafer Konuşması

(Richard Nelsson, "The end of the Spanish civil war - archive, 1939" *Guardian*, 17 Nisan 2019. <https://www.theguardian.com/the-guardian/from-the-archive-blog/2019/apr/17/spanish-civil-war-end-franco-1939> (Erişim Tarihi: 26.06.2019))

Franco rejimi Soğuk Savaşın kendisine kazandırdığı avantaja dayanarak kendi ideolojik esaslarına dayalı bir İspanyol kimliği inşa etme girişimine başlamıştır. Franco'nun idealize ettiği İspanyol kimliği Katoliklik ve Kastilyan bir etnik çekirdeğe dayalı İspanyol milliyetçiliğidir. Söz konusu milliyetçilik anlayışı Kastilyan etnik çekirdek dışındaki Bask ve Katalan etnik kimliklerini de ayrı bir milletten ziyade Kastilyan kimliğinden sadece folklorik farklılıkları olan bir alt kültür olarak görmekteydi (Munoz, 2009: 619-620; Çillier, 2015: 168). Zira Franco rejimi folklorik farklılık olarak tanımladığı bu etnik kimlikleri homojenleştirmek için başta Baskça ve Katalanca olmak üzere bütün azınlık dillerinin gerek eğitim sisteminde gerekse kamusal alanda kullanılmasını yasaklamıştır (Çillier, 2015: 179). Franco rejimi bununla da kalmamış, İç Savaş'ta kendisine muhalif olan Bask Bölgesindeki Vizcaya ve Guipuzco'ya 1950'li yıllarda ekonomik yaptırım dahi uygulamıştır (Roach, 2007: 451-452). 1950'li yıllarda sorunun hem ekonomik hem de siyasi-kültürel baskı ile çözülemeyeceğini fark eden Franco rejimi, anılan dönemden sonra ekonomik baskıyı kaldırmış ama siyasi-kültürel baskıyı daha da arttırarak sürdürmeye devam etmiştir. Zira Franco rejiminin kurmayları Bask bölgesinde ortaya çıkacak bir ekonomik gelişmenin, refahı arttıracığı, artan refahın da Baskların siyasi ve kültürel taleplerini zayıflatacağı beklentisinde olmuşlardır. Bu kapsamda ABD'den gelen mali yardım aracılığıyla Bask bölgesinde ağır sanayi ve imalat sektörünü yüksek bir devlet desteği verilmiş, bölgeye ulaştırma ve iletişim alanlarında önemli altyapı yatırımları yapılmıştır (Conversi, 2002: 226; Payne, 1967: 110-124). Fakat ekonomik liberalleşmeye rağmen Franco rejiminin aşırı merkezîyetçi parti devletine dayanan yönetim anlayışında ve Bask diline ile kültürüne karşı sert tutumunda en ufak bir değişiklik olmamıştır (Payne, 1967: 128). Başka bir deyişle, Franco rejiminin ekonomik liberalizmi destekleyen fakat siyasi liberalizme karşı çıkan bu politikası ters tepmiştir. Zira Franco rejiminin bu siyasi liberalizme kayıtsız kalan baskıcı yönetimi Bask milliyetçilerinin daha fazla radikalleşmesine yol

açmıştır. Çünkü tarihsel örnekler dikkatte alındığında ekonomik liberalizm ve siyasi liberalizmin birbirini destekleyen ve teşvik eden bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Daha açık bir ifade ile bu iki kavram arasında pozitif bir korelasyonun varlığı söz konusudur (Acemoğlu & Robinson, 2013: 428-460). Fakat Franco rejiminin izlediği politikalar dikkatte alındığında bu gerçekliğin görmezden gelindiği görülmektedir (Conversi, 2002: 226-227).

1940'lı yılların sonuna doğru PNV içerisindeki bir grup genç öğrenci hareketi vasıtasıyla Franco'ya karşı direniş kararı almıştır. Bu öğrenci hareketi daha sonra PNV içerisinde "Ekin" adlı grubun çatısı altında birleşmiştir. Ekin örgütü üyeleri PNV yönetimini ve politikalarını fazla ılımlı olduğu gerekçesi ile eleştirmeye başlamıştır. Zamanla PNV'den ayrılan Ekin grubu radikalleşerek 1959 yılında ETA'ya dönüşmüştür (Macko, 2011: 16). Kendisini "ulusal kurtuluş için savaşılan devrimci Bask hareketi" olarak tanımlayan örgüt ilk silahlı eylemini 1961 yılında Bask Bölgesindeki Franco güçlerine karşı yaparak şiddet yanlısı bir eylem planı icra edeceğini ilan etmiştir (Gürses, 1997: 55). ETA 1962 yılında yaptığı birinci kongresinde kendisini Bask devrimci, milliyetçi ve bağımsızlık yanlısı bir örgüt olduğunu ilan etmiştir. Ayrıca örgütün amaçlarının; İspanya ve Fransa topraklarındaki Bask Bölgelerinden oluşan tam bağımsız, sosyalist-kooperatif bir ekonomik sistemin uygulandığı bir Bask Devleti kurmak olduğunu açıklamıştır. Bu kongre de ETA ayrıca Bask kimliğinin ana bileşenlerinin Bask dili, kültürü ve etnik özellikleri olduğunu ileri sürmüş, Katolikliğin ise Bask kimliği için bir ana bileşen değil sadece tamamlayıcı bir unsur olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle ETA, ırkçılıkla suçladığı Arana'nın ırksal saflığa dayanan milliyetçilik anlayışının yerine kültürel unsurların ağır bastığı bir milliyetçilik anlayışını esas almıştır (Muro, 2009: 668). Kongrenin sonuç bildirisinde ise ETA bu amaçlarına ulaşmak için silahlı eylem ve şiddet de dâhil her yolu meşru kabul edeceğini belirtmiştir (Macko, 2011: 17; Alexander, 2001: 4-5; Ramirez & Sullivan, 1987: 126). Bahse konu kongre kararlarında dikkat çekici noktalardan en önemlisi Bask kimliği içerisinde ETA'nın Katolikliği bir ana unsur olarak kabul etmemesi olduğu söylenebilir. Zira ETA'nın amacının Bask halkı ile İspanyol muhafazakâr-Faşist iktidar arasında hiçbir ortak noktanın olmadığı hususunu vurgulama isteğidir (Mackro, 2011: 17). Diğer önemli noktanın da ETA'nın aslında birbirinin tersi olan sosyalist ideoloji ile etnik milliyetçiliği birleştirmeye çalışan çelişkili ama aynı zamanda pragmatik bir bakış açısını benimsemesi olduğu söylenebilir (Carr & Aizpurua, 1981: 157-158). ETA'nın bu Katolikliği kabul eden fakat ana bileşen olarak görmeyen Bask etnik milliyetçiliğe ve sosyalizme dayanan ideolojisinin altında örgütün amaçlarına ulaşmak için taban ve destek kazanma hedefi olduğu düşünülmektedir. Zira genel olarak muhafazakâr olan Bask toplumunda Katoliklik ile çatışan bir bakış açısı örgütün taban desteğinin azalmasına yol açabilirdi. Katolikliği dışlamayan fakat İspanyol kimliği ile Bask etnik kimliği arasındaki farklılıkları yücelten bir ideoloji ETA'ya Bask halkı nezdinde yüksek bir itibar kazandırmıştır (Clark, 1979: 182). Örgütün sosyalist ideolojiyi benimsemesinin ise hem kapitalist cephede yer alan Franco rejimine muhaliflik yapma hem de Sosyalist Blok içerisindeki ülkelerden aktif destek alma açısından hedeflerine uygun olduğu değerlendirilmektedir.

ETA 1964 yılında yaptığı diğer kongresinde ideolojisine bazı yeni unsurları da eklemiştir. ETA'ya göre Bask Bölgesi İspanya'nın bir nevi kolonisi durumundadır ve İspanya Bask Bölgesini siyasal,

ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kendi çıkarlarına göre sömürmektedir. Bu nedenle örgüt kendi eylemlerini kolonyal yönetime karşı yapılan bir bağımsızlık mücadelesi olarak tanımlamıştır (Gürses, 1997: 57). Örgütün eylemlerini kolonyal bir çerçevede değerlendirmesinin nedeninin kendisini anılan dönemde başta üçüncü dünya ülkeleri olmak üzere çok güçlü bir post-kolonyal hareketinin içerisine yerleştirerek uluslararası alanda meşruiyet kazanmaya çalışması olduğu düşünülmektedir. Aynı kongrede ETA, Bask ülkesinin kurtuluşunun sadece gerilla savaşıyla mümkün olabileceğini öne sürmüştür (Heiberg, 1989: 110-111). Bu kapsamda örgüt eylem stratejisi olarak eylem-baskı-eylem yöntemini ve Fanon'un sömürgeleştirilmiş uluslar için tavsiye ettiği kültür ve şiddetini bir araya getiren "ulusal şiddet" modelini seçmiştir (Çillier, 2014: 172). Bu yöntem belli basamakların ardı ardına gerçekleşmesine yönelik bir stratejiye dayanmaktadır. Bu stratejide terör örgütü öncelikli olarak hedef ülkenin güvenlik güçlerine ve kamu kuruluşlarına saldırı eylemi yapmaktadır. Bu eylemin sonucunda baskıcı rejim demokratik olmayan ve meşruiyeti tartışmalı her rejim gibi eyleme aktif ve kolektif baskı uygulayarak karşılık verir. Bu kolektif baskı yeterli hukuki araçlara dayanmadan geniş çaplı tutuklamalar, kolektif cezalandırmalar ve işkenceler aracılığıyla yürütülür. Rejimin ayırım gözetmeyen ve orantısız bu baskısı halk nezdinde terör örgütünün popülaritesini ve desteğini artırır. Halk desteğini arttıran terör örgütü rejimin meşruiyetini daha da azaltmak için rejim tarafından uygulanan kolektif cezalandırmaya misilleme yapma adı altında tekrar rejime karşı terör eylemi yapar. Bu kısır döngü anti-demokratik baskıcı rejimin meşruiyetinin tamamen tükendiği ana kadar devam eder (Conversi, 1997: 97; Conversi, 2002: 225). Fakat bu döngünün terör örgütlerinin lehine işlemesi ile devletin baskıcı ve anti-demokratik yönetim tarzının arasında da doğrudan bir pozitif korelasyonun varlığı söz konusudur. Kaldı ki demokratikleşme sürecinin işlediği veya gelişmeye başladığı durumlarda aynı stratejinin terör örgütünün aleyhine bir sonuç çıkardığı ve halk desteğini kaybetmesine yol açtığı söylenebilir (Conversi, 2002: 225-226). Bu kapsamda ETA 1964 yılından itibaren öncelikle İspanyol güvenlik güçlerine ve bürokratik kurumlarına karşı terör eylemlerine başlamıştır. ETA'nın beklentisi söz konusu terör eylemlerinden sonra Franco rejiminin Bask Bölgesinde baskıyı arttıracığı, bu baskının da Baskların yoğun tepkisine yol açarak ETA'ya yeni üye katılımını ve yapılan mali desteği arttıracığıdır. ETA nihayetinde yükselen Bask muhalefeti sonucunda Franco rejiminin direnişinin kırılacağı ve Bask bölgesinden çekileceği beklentisindedir ETA'nın 1980'li yıllara kadar geçen süreç içerisinde de İspanyol hükümetinin bölgeden çekilmesi dışında diğer bütün beklentilerinin kısmen de olsa gerçekleştiği görülmektedir. (Gürses, 1997: 57). Kaldı ki 1980 yılına kadar ETA-Franco rejimi arasındaki ilişkilere bakıldığında karşılıklı bir şiddet ve baskının arttığı görülmektedir (Conversi, 2002: 224-225).

Şiddet döngüsü 1968 yılında ETA yöneticilerinden Txabi Etxebarrieta'nın arabasını durdurmak isteyen polislerle ateş açmasıyla artmış ve Etxebarrieta polis ateşi sonucunda ölmüştür (Gürses, 1997: 61). ETA Etxebarrieta'nın öldürülmesine önemli bir polis şefi ve işkenceci olan Meliton Manzaras'ın öldürülmesi ile karşılık vermiştir. Manzaras'ın öldürülmesi sonucunda Franco yönetimi Bask bölgesinde geniş çaplı bir baskı ve tutuklama dalgası başlatmış, 1970 yılında Manzaras'ın öldürülmesi ile suçlandığı 16 Bask milliyetçisini yargılamıştır. Tarihte "Burgos

Davası” olarak anılan bu yargılamada 6 Bask milliyetçisine idam cezası verilmiştir. Söz konusu davada Franco yönetimini zor durumda bırakmak için de ETA San Sebastian’daki Batı Alman konsolosunu kaçırmak için uluslararası bir boyuta taşınmasına yol açmıştır. Gerek iç politik baskılar gerekse dış baskılar nedeniyle Franco söz konusu Bask milliyetçilerinin idam cezasını ömür boyu hapse çevirmiştir. Fakat anılan Bask milliyetçileri Franco’nun ölümünden sonra 1977 yılında haptan çıkmıştır (Gürses, 1997: 61; Bauman, 1973: 86-88). ETA’nın terör eylemleri arasında belki de en önemlisi 1973 yılında Franco’nun sağ kolu ve varisi olması planlanan dönemin İspanyol başbakanı Amiral Luis Carrero Blanco’nun Madrid’de bombalı suikastla öldürülmesidir (Gürses, 1997: 62; Çillier, 2014: 175). Blanco’nun öldürülmesi Franco rejiminde bir şok etkisi yaratmış ve rejim Bask bölgesinde eskisine kıyasla çok daha fazla baskısını arttırarak, sayıları binlerle ifade edilen Bask’ı hapse atmıştır (Heiberg, 1989: 112-113). Aynı yıl ETA kendisine olan dış desteği arttırmak amacıyla diğer ülkelerde faaliyet gösteren kendisi benzeri terör örgütleri ile işbirliği kararı almıştır. Bu kapsamda ETA “Filistinli FATAH”, “Kürdistan Demokrat Partisi”, “Breton Kurtuluş Cephesi” ve en önemlisi “İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu yani IRA” ile ilişkiye geçme politikasını benimsemiştir (Clark, 1984: 67-68). ETA’nın bu politikasına IRA ciddi bir destek vermiş ve iki terör örgütü karşılıklı destek ve işbirliğini geliştirmiştir (Clark, 1984: 70). ETA 1974 yılında kendi iç çatışmaları ve fikir ayrılıkları nedeniyle ETA-Militar ve ETA-Politiko-Militar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. ETA –Militar şiddet ve terörizm eylemlerinin devam edilmesine savunurken, kitlesel halk hareketleri oluşturulmadan bir gerilla ordusu kurulmasına karşı çıkan ETA-Politiko-Militar ise toplumsal örgütlenme ve sınıf savaşına öncelik veren bir strateji benimsemiştir (Gürses, 1997: 59). Başka bir deyişle, örgütün her iki grubunun da ayrıkçı ideolojik amacı aynıdır. Zira farklılık sadece taktikeldir. ETA-Militar silahlı terör eylemlerinin hız kesmeden devam etmesini talep ederken, ETA-Politiko-Militar mücadelenin öncelikle siyasi ve toplumsal alanda halka yayılmasını, geniş çaplı bir halk hareketinin başlamasını, akabinde de silahlı mücadeleye başlanması gerektiğini öne sürerek ETA-Militar’ı acelelikle suçlamıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 126). İlerleyen dönemlerde ETA-Militar’ın destekçileri 1978’de kurulan “Herri Batasuna” (Halk Birliği) partisinde toplanırken, ETA-Politiko-Militar taraftarları aynı yıl kurulan ve sosyalizm ve Bask milliyetçiliğini harmanlayan bir ideolojiye sahip “Euskadiko Ezquerria” (Bask Solu) partisini kurmuştur (Gürses, 1997: 64; Ramirez & Sullivan, 1987: 127). 1975 yılında Franco’nun ölümü gerek ETA’nın gerekse bütün İspanya’nın geleceği açısından radikal değişikliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Franco’nun ölümünden sonra vasiyeti üzerine Kral Juan Carlos 20 Kasım 1975’de koyu bir Franco taraftarı olan Francoist Navarro’yu başbakan olarak atamıştır. Fakat 1970’li yıllarda İspanyol ekonomisinin yaşadığı derin krizler ve artan halk tepkisi nedeniyle Navarro istifa etmiş ve Temmuz 1976’da demokratik eğilimleri güçlü olan Alfonso Suarez başbakanlığa atanmıştır. Suarez hükümeti ile İspanya’da demokratikleşme süreci de başlamıştır (Çillier, 2014: 175).

2.2.3. Franco Sonrası Dönemde Bask Etnik Milliyetçiliği ve İspanyol Demokratikleşme Süreci

Kralın 1976 yılında Suarez hükümetine yetki vermesi ile İspanya’da etnik milliyetçiliğe dayalı bir halk hareketi de ortaya çıkmıştır. Katalan Ulusal Günü olarak kabul edilen 11 Eylül 1977 tarihinde Barselona’da yaklaşık bir milyon Katalan, “özgürlük, af ve otonomi” sloganı ile gösteri düzenlemiştir. Bu gösteri Suarez hükümetine merkezileşmiş bir devletten âdem-i merkezietçi bir yönetime geçilmesi yönünde ciddi bir baskı ortaya çıkarmıştır. Daha da önemlisi Katalanların bu eylemine İspanya genelindeki sol gruplar da destek vermiş ve söz konusu baskının güçlenmesine neden olmuşlardır (Conversi, 2002: 227). Bask bölgesindeki Vitoria’da da yine 1976 yılında başlangıçta endüstri işçilerinin ücret artışı talebi ile başlayan fakat zaman içerisinde etnik otonomi ve demokrasi talebine evrilen bir ayaklanma çıkmıştır. Söz konusu ayaklanma bütün İspanya’da demokrasi talebi ile yapılan başka ayaklanmalarla desteklenmiştir (Conversi, 2002: 227; Clark, 1979: 269-271). Vitoria ayaklanması sırasında güvenlik güçlerinin göstericilere orantısız şiddet kullanması ve Suarez hükümetinin Franco döneminde Bask milli bayramı “Aberri Eguan” kutlamalarına yönelik yasağı devam ettirmesi, Bask milliyetçilerinin gerek siyasi alanda gerekse sokak eylemlerindeki faaliyetlerini arttırmıştır. Kaldı ki Vitoria’da başlayan ayaklanma hızla Bilbao, San Sebastian ve Navarra bölgelerine yayılarak geniş çaplı bir demokrasi isyanına dönüşmüştür.(Mees, 2003: 34-35). Katalan ve Bask bölgelerindeki demokrasi talebiyle başlayan ayaklanmalara Galiçya ve Endülüs bölgelerinde demokratikleşme yönünde artan halk tepkileri de eklenmiştir (Conversi, 1997: 45-57). Kısacası Franco sonrası İspanya’da etnik hak talepleri ile demokratikleşme taleplerinin eş zamanlı olarak birbirini desteklediği bir sürecin ortaya çıktığından bahsedilebilir (Conversi, 1995: 73-85). Zira bu iç kolektif ve dış baskılara karşı dayanamayan Suarez hükümeti 1977 yılında İspanya’da Franco döneminin ardından ilk serbest seçimleri yapma kararı almıştır. Suarez hükümetinin bu seçim kararını almasının en önemli nedenlerinden birisinin de ekonomik sıkıntılara çare olarak gördüğü Avrupa Topluluğu’na İspanya’nın anılan yılda tam üyelik için başvuruda bulunmasıdır. Çünkü AT’na giriş için demokratikleşmenin ön koşul olması İspanya’nın giriş sürecini demokratikleşme süreci ile birlikte sürdürmesine, demokratikleşmenin üyelik perspektifi ile teşvik edilmesine yol açmıştır. Başka bir deyişle, İspanya içerisinde demokratikleşmeye karşı olan başta eski faşist rejimin destekçileri olmak üzere veto noktalarının direnci AT üyeliğinin sağlayacağı avantaj ve faydalar karşısında kırılmıştır (Huntington, 2007: 100-104). Dolayısıyla, İspanya’nın demokratikleşme sürecinde iç baskının yanında Avrupalılaştırmanın³ da önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu kapsamda Suarez hükümeti demokratik katılımı arttırmak için 1976 yılı sonunda başta Komünist Parti olmak üzere bütün siyasi partilerin üzerindeki politik yasağı kaldırmış ve sayıları 400’ü geçen bütün siyasi tutuklulara genel bir af çıkarmıştır. 1977 yılında ise genel af ETA üyelerine de uygulanmış ve ölüm cezası

³ Avrupa etkisi olarak da tanımlanabilecek Avrupalılaştırma, Avrupa Birliği’nin üyelik perspektifi, ekonomik ve siyasi yardım aracılığıyla belli bir hedef ülkenin iç ve dış politikasında, idari yönetiminde ve kurumlarında AB kural, değer ve normlarının benimsenmesi politikasıdır. Bu norm ve değerler çoğunlukla demokratik bir yönetim, tam olarak işleyen bir serbest piyasa ekonomisi, insan hakları ve tarafsız bir hukuk sistemi olarak özetlenebilir. Başka bir deyişle, Avrupalılaştırma havuç-sopa stratejisi ile AB’nin belli bir ülkede AB norm ve değerler sistemini rasyonelleştirmesi politikasıdır. (Bkz. Balkır, C. ve Soyaltın D. (2018). *Avrupalılaştırma: Tarih, Kavram, Kuram ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları).

olanlar sürgüne gönderilmiş, diğerleri de serbest bırakılmıştır (Carr & Aizpurua, 1981: 217-218). Aslında dönemin şartları dikkatte alındığında Suarez hükümetinin özellikle ETA üyelerine kadar genişlettiği bu genel affin bir iç savaşa neden olacak kadar riskli bir karar olduğu söylenebilir. Fakat Suarez söz konusu genel af hususunu referanduma götürmüş ve artık iç çatışmalardan bunalan halkın % 61 desteğini aldırıştır. Onun bu manevrası İspanyol aşırı sağının tepkilerinin önüne de bir set çekmiştir (Çillier, 2014: 178).

1977 yılında yapılan seçimlerde Katalonya’da sosyalistler birinci, komünistler ikinci parti olurken; Bask bölgesinde sosyalist PSOE birinci, Bask Ulusal Partisi PNV ikinci parti olmuştur (Conversi, 2002: 227). İspanya genelinde ise kongrede Franco taraftarı Popular Allinace 16, komünist PCE 20 sandalye kazanmıştır. Parlamento’da ise ılımlı sağ UCD %34, sosyalist PSOE % 28,5 oy ile en önemli iki parti haline gelmiştir.(Carr & Aizpurua, 1981:228). Gerek İspanya genelinde gerekse Bask ve Katalan bölgelerinde merkezîyetçilik karşıtı partilerin çoğunlukta olmasının bir yıl sonra yürürlüğe girecek İspanyol anayasasının âdem-i merkezîyetçi bir tarzda yazılmasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Conversi, 2002: 227). 1978 yılında kabul edilen ve onaylanan İspanyol anayasasının geçmişte İspanyol siyasi hayatında tecrübe edilen iki farklı görüş olan federalizm ve merkezîyetçilik arasında hassas bir denge kurduğu görülmektedir. Zira anayasada bölgesel etnik farklılıklar ulusal bir zenginlik olarak kabul edilirken, İspanya’nın organik bütünlüğünün sürdürülmesi zorunluluğu da vurgulanmıştır. Anayasa etnik grupların bölgesel otonomi haklarını garanti altına alırken, İspanya’nın otonom bölgelerden oluşan bölünmez bütünlüğünün korunmasını temel bir prensip olarak kabul etmektedir (Conversi, 2002: 228; Tura, 1985: 95). Burada esas önemli noktanın anayasanın İspanyol ulusal kimliğinin altındaki etnik kimliklerin varlığını ve otonomi haklarını resmen kabul ettiği hususu olduğu söylenebilir. Fakat anayasa bunun yanında İspanya’nın bölünmez bütünlüğü ilkesini de kabul ederek, bölgesel otonomiye sahip olacak etnik grupların self-determinasyon hakkının tanınmayacağına da açıkça vurgulamıştır. Aynı anayasa otonom bölgelerin idari yönetim haklarının kapsamını da karşılıklı müzakereye göre yapılacağını yani her otonom bölgeye aynı özerklik şartlarının verilmeyeceğini belirtmiştir (Tura, 1985: 96-97). Daha açık bir şekilde ifade edilirse etnik azınlıkların bulunmadığı veya çok az bulunduğu Endülüs, Kastilya La Mancha, Murcia gibi bölgelerde otonomi hakkı büyük oranda yerel yönetim özerkliği şeklinde verilirken, Etnik azınlıkların yoğun olarak yaşadığı Bask Bölgesi, Katalonya, Galiçya gibi bölgelerde otonomi hakkı daha geniş tutulmuş ve ana dilde eğitim gibi konuları da kapsayan bir şekilde biçimlendirilmiştir (Villadangos, 1999: 12-16; Conversi, 2002: 232). Kastilya İspanyolcası ülke genelinde resmi dil olarak kabul edilmiş, ama her otonom bölgeye Kastilya İspanyolcası ile birlikte kendi yerel dilini de ikinci resmi dil olarak kabul etme hakkı tanınmıştır (Conversi, 2002: 229). Anayasanın kabul edilmesi ve bölgesel otonomilerin kurulmasından sonra bu yetkiyi kullanan Galiçya, Katalan ve Bask otonom hükümetleri ardı ardına çıkardıkları “yerel dilin normalleştirilmesi kanunlarıyla etnik dillerinin kamusal alandaki kullanımlarını genişletmiştir (Conversi, 2002: 233). Bask bölgesinde söz konusu otonominin sınırları daha da geniş bir özerklik çerçevesinde tutulmuştur. Bu otonomi statüsünün içerisine Bask bölgesinde görev yapacak

hâkim ve adalet görevlilerinin tercihen Baskça bilmesi (Çillier, 2014: 189), eğitim alanında sorumluluğun ve planlamanın tamamen Bask bölgesel hükümetine verilmesi (Aktoprak, 2010: 377-378), Bask bölgesindeki havaalanı, liman, sahil güvenlik ve gümrük işlerinin yönetiminin Bask bölgesel hükümetine verilmesi, Bask bölgesel hükümetinin kontrolünde yerel polis ve güvenlik teşkilatının kurulması, bölgedeki radyo-televizyon yayının denetlenmesi gibi hususlarda dâhil edilmiştir (Çillier, 2014: 190; Praszkie & Bartoli, 2014: 72). Benzer şekilde Bask bölgesel yönetimi Navarra ile birlikte İspanya'daki diğer otonom bölgelere tanınmayan gelirler vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi toplama hakkını da almıştır. 1997 yılından itibaren de Bask bölgesel hükümetine tanınan mali özerkliğin sınırları petrol ve tütün vergilerinin toplanması hakkını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir (Çillier, 2014: 190). Bask hükümetine tanınan diğer bir hakka da belli sınırlamalar çerçevesinde uluslararası kurumlar ile ilişki kurma hakkındı. Zira yeni otonom statüsü Bask bölgesel hükümetine Vatikan ile konkordato yapma hakkı dahi tanımıştır (Villadangos, 1999: 13-14) Bask bölgesine tanınan bu geniş otonomi statüsü dikkatte alındığında federal sistemde bulunan eyalet statüsünden daha geniş bir özerkliğe sahip olduğu görülmektedir. Fakat Katalonya hariç diğer otonom bölgelerin hakları oldukça sınırlı tutulmuş ve federal sistemde bulunan eyalet statüsünden daha zayıf bir yerel yönetim anlayışı benimsenmiştir (Villadangos, 1999: 17).

Bu kapsamda anayasanın İspanya'yı federal ve merkezileşmiş yönetim sistemlerinin her ikisine de tam olarak uymayan, ikisinin ortasında bir yere yerleştirdiği görülmektedir (Tura, 1985: 98). Anayasanın bu ilkeleri doğrultusunda her biri farklı otonomi şekilleri ile yönetilen 17 otonom bölge kurulmuştur. Suarez hükümeti anayasadaki bu otonomi hakkı konusundaki milliyetçi tepkilerini azaltmak için gerek yazılı gerekse görsel medyada otonomi haklarının etnik temellere göre verilmediği, asıl amacın yerel yönetimleri güçlendirerek demokratikleşmeyi geliştirmek ve konsolide etmek amacını taşıdığı hususunu söylemleştirmiştir (Conversi, 2002: 229). Kaldı ki Suarez hükümeti bu söylemlerinin milliyetçi kesim nezdinde inanılabilirliğini arttırmak amacıyla Bask'ların yaşadığı bölgeye bütün olarak otonomi vermemiş, aksine Bask halkının yaşadığı bölgeyi Bask Bölgesi, Navarra ve Aragon otonom bölgeleri arasında paylaşmıştır. (Villadangos, 1999: 7-11). 1978 anayasası bütün İspanya'da referandum ile onaylanırken Bask bölgesinde sorunlu bir onay süreci yaşanmıştır. Başta PNV olmak üzere Bask siyasi hareketinin çoğunluğu anayasa referandumunu 1876'da tek taraflı olarak yürürlükten kaldırılan Bask geleneksel yasalarını yani *fuerosları* kapsamadığı için boykot etmiştir (Conversi, 2002: 229). Kaldı ki Bask bölgesinde referanduma katılım oranı sadece % 45,5'te kalmış, katılanların da % 68,8'i yeni anayasaya olumlu yönde oy vermiştir. Başka bir deyişle, yeni anayasa Bask bölgesinde Baskların %31'i tarafından desteklenmiştir. Bu orana Bask bölgesinde yaşayan ve Bask olmayan seçmenin tercihleri de dâhildir (Çillier, 2014: 185; Carr & Aizpurua, 1981: 228-229).

Harita 2. İspanyol Otonom Bölgeleri

("Administrative Map of Spain". One World-Nations Online Countries of World Official Web. <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/spain-administrative-map.htm> (Erişim Tarihi: 26.06.2019))

Yeni İspanyol anayasasının kabul edilmesinden sonra 1979 yılında Bask bölgesi ve Katalonya'nın içinde bulunduğu bütün özerk bölgelerde otonomi statüsünün referandumu yapılmış ve kabul edilmiştir. Akabinde Bask ve Katalan siyasi liderleri kendi bölgelerinde yeni otonom hükümetlerini kurmuşlardır (Conversi, 2002: 232; Gürses, 1997: 64). Bask bölgesinde 1978 İspanyol anayasa referandumuna katılım oranı başta PNV olmak üzere belli başlı Bask siyasi hareketlerinin boykotu nedeniyle çok düşük olmasına rağmen Bask otonomi referandumuna katılım % 60,7 olmuştur. Referandumda katılan seçmenlerin %90,3 ise otonom statüsünü desteklemiştir. Referandumda PNV ve Poli-Milis ETA taraftarı sosyalist Euzkadio Ezquerra (EE) "evet" oyu verirken, Milis-ETA taraftarı Herri Batasuna (HB) ve aşırı sağcı Francoist Alianza Popular boykot kararı almıştır (Çillier, 2014: 188). Söz konusu referandumu PNV ve EE "self determinasyona" giden yolda bir basamak olarak değerlendirirken, ETA ve HB self determinasyon hakkını açıkça belirtmediği için reddetmiştir. Bu görüş ayrılığı aynı zamanda Bask milliyetçileri arasında ılımlılar ile radikaller arasında 1970'li yılların başında ortaya çıkan ayrılığı derinleştirmiştir. (Mees, 2003: 40-42). Bask milliyetçileri arasındaki bu taktiksel ayrılık 1979 yılında İspanya'da yapılan genel seçimde kendisini göstermiştir. İspanya genelinde katılımın %67,4 olduğu genel seçimlerde parlamentoda merkez sağ UCD 165 sandalye kazanırken, sosyalist PSOE 121 sandalye kazanmıştır. Bask bölgesinde ise Bask sosyalist bloktan Euzkadi Ezkerra 1, ETA-Milis taraftarı ayrıkçı Herri Batasuna 3, PNV ise toplam 7 sandalye kazanmıştır (Çillier, 2014: 187). Aynı yıl yapılan yerel seçimlerde ise sosyalist PSOE ülke genelinde birinci parti çıkarken, Bask bölgesinde ayrıkçı Herri Batasuna oyların sadece % 15'ini almıştır (Preston, 1986: 428-430). Zira 1978 anayasasının kabul edilmesi, ilk serbest genel ve yerel seçimlerin yapılması, akabinde Bask bölgesine otonomi hakkının tanınması Bask bölgesinde ETA terörünü azalmamış aksine daha önceki dönemlere kıyasla oldukça arttırmıştır (Gürses, 1997: 65). Kaldı ki 1978 yılında 85 kişi ETA terörü nedeniyle hayatını kaybederken (Çillier, 2014: 180), 1980 yılının son üç ayında ETA şiddeti rekor kırarak 36 kişinin can vermesine neden

olmuştur (Gürses, 1997: 65). Daha da önemlisi Franco rejiminin hüküm sürdüğü 1960-1975 yılları arasında ETA saldırıları neticesinde 43 öldürülürken, İspanya'nın demokratikleşmeye başladığı 1976-1982 yılları arasında bu rakam 345 kişiye çıkmış, anılan yıllar arasında 540 kişi de ETA saldırıları nedeniyle yaralanmıştır. Bahse konu saldırılarda Bask bölgesinde de 40 kişi öldürülmüş, 128 kişi yaralanmıştır (Maravall & Santamaria, 1986: 91-92). ETA'nın demokratikleşme sürecine rağmen terör eylemlerini arttırması İspanyol ordusu ve Franco taraftarı milliyetçiler arasında ciddi hoşnutsuzlukların yükselmesine neden olmuştur. Zira söz konusu kesimin yeni anayasasının İspanyol devletinin bölünmez bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılaması bu hoşnutsuzluğun daha da artmasına yol açmıştır (Huntington, 2007: 251; Çillier, 2014: 192). Bu bağlamda 23 Şubat 1982 tarihinde bir grup ulusal muhafız birliği Albay Antonio Tejero komutasında parlamentoyu kuşatmış ve parlamenterleri bir günden fazla gözetim altında tutmuştur (Conversi, 2002: 230). Fakat Kral Juan Carlos'un sıkı demokrasi yanlısı tutumu ve açıklamaları, Katolik Kilisesinin de benzer bir tavır alması sonucunda darbe girişiminin başarısız olmasını ve demokratikleşme sürecinin kaldığı yerden devam etmesini sağlamıştır (Alba, 1983: 45-53; Çillier, 2014: 192). Bu minvalde İspanyol monarşisinin darbenin engellenmesinde neden bu kadar etkili bir rol oynadığı hususunun da kısaca açıklanmasının yerinde olduğu değerlendirilmektedir. Zira İspanya'da monarşi İspanyol toplumunun çoğu tarafından uyum elementi ve ulus üstü kimliğin temsil edildiği bir birleştirici unsur olarak görülmektedir. Kaldı ki İspanyol tarihinde monarşinin kaldırıldığı iki girişim de beraberinde kanlı iç savaşların çıkmasını getirmiş ve bu durum İspanyol halkının kolektif bilincinde önemli bir etki bırakmıştır (Conversi, 2002: 230). Başka bir deyişle, monarşi İspanya'da Birleşik Krallık, Belçika gibi çoğu çok etnisiteli toplumlarda olduğu gibi birleştirici bir rol oynamıştır (Crick, 1993: 3). Darbe girişimin ardından yapılan genel seçimlerde sosyalist PSOE parlamentoda çoğunluğu elde ederek, iktidarı sağ partilerin elinden almıştır. Dolayısıyla, İspanya'da uzun bir aradan sonra sol bir hükümet demokratik yöntemlerle iktidara gelmiş, yeni kurulan İspanyol demokrasisi büyük oranda konsolide edilmiştir (Linz & Stepan, 1997: 5-7). PSOE iktidara gelir gelmez AT üyeliği perspektifinin vermiş olduğu cesaret ve teşvik ile iç politikanın demilitarizasyonu, azınlık hakları, insan hakları ve demokratikleşme konularında yapmış olduğu çok kapsamlı reformlar aracılığıyla söz konusu demokratik konsolidasyonu derinleştirmiştir (Keating, 2000: 39). Darbe girişimin başarısız olması ve yeni kurulan İspanyol demokrasisinin konsolide edilmesi ETA'nın terör eylemlerinin miktarında bir değişime yol açmamıştır. Örgüt şiddet eylemlerini arttırarak devam ettirmiştir. Hatta söz konusu şiddet eylemleri kendinse destek vermeyen Bask politikacılarını, iş adamlarını ve ılımlı Bask milliyetçilerini kapsayacak şekilde genişletmiştir (Preston, 1986: 217-218). ETA'nın bu artan terör eylemleri Bask toplumundan da çok ciddi tepki görmeye başlamasına ve örgütün taban desteğinin azalmasına yol açmıştır. Zira Franco rejiminin sona erdiği ilk yıllarda bile Bask halkı ETA'nın faaliyetlerine tam olarak karşı değildi. Çünkü eylemleri kısa bir süre önce Bask halkı tarafından yoğun olarak tecrübe edilen devlet şiddetine karşı bir meşru bir savunma tarzı olarak görülmekteydi (Çillier, 2014: 194). Fakat gerek İspanya'da demokratikleşme sürecinin derinleşmesi ve AT üyelik perspektifi gerekse Bask bölgesine çok geniş bir otonomi statüsünün verilmesi ve anayasal olarak güvenceye alınması Bask halkı nezdinde ETA'nın şiddet eylemlerinin

popüleritesini yitirmesine neden olmuştur. Bu kolektif tavır değişikliği dönemin ETA yöneticileri tarafından doğru olarak analiz edilememiş, örgüt Franco döneminde kullandığı taktiklerle taban kazanabileceği hatasına düşmüştür (Praszkier & Bartoli, 2014: 24-28). ETA yöneticileri terör eylemlerine devam etmenin hem Bask milliyetçilerinin pazarlık gücünü arttıracacağı hem de devletin terör eylemlerine Franco döneminde olduğu gibi terör ve şiddetle cevap vereceği, bu minvalde de örgütün eylem-baskı-eylem stratejisine uygun olarak taban desteğini arttıracacağına neden olacağı beklentisindeydiler (Woodworth, 2001: 5-6). Fakat çalışmada daha önce değinildiği gibi eylem-baskı-eylem stratejisinin başarılı olması gerekli en önemli şart anti-demokratik ve baskıcı bir devlet rejiminin varlığıdır. Dolayısıyla, demokratikleşme sürecinin konsolide edildiği ve Franco rejimin mirasından hızla kurtulmaya çalışan bir İspanya’da bu stratejinin başarı şansının çok düşük olacağı söylenebilir. Kaldı ki dönemin İspanyol hükümeti artan terör eylemlerine rağmen Bask bölgesinde Franco dönemi benzeri bir baskı politikası uygulamamış ama ETA ile mücadeleye de devam etmiştir. ETA’nın bu yanlış beklentisi ve stratejisi de 1980’li yıllarda örgütün hızla marjinalleşmesine hatta PNV gibi ana akım Bask milliyetçi partileri tarafından salt bir terörist çete olarak görülmesine yol açmıştır (Praszkier & Bartoli, 2014: 29).

1980’li yıllardan sonra İspanya hükümetinin ETA ile mücadelesi hem uluslararası alanda hem de ülke içerisinde hızla devam etmiştir. Bu mücadelenin uluslararası alandaki en önemli başarısının da ETA ile mücadele alanında Fransa ile işbirliği yapılması olduğu görülmektedir. Fransa ile İspanya arasında imzalanan 1887 antlaşması ve Fransa’da çıkarılan 1927 tarihli suçlu iade kanunu iki ülke arasında politik suçluların karşılıklı iadesini yasaklamıştır. Bu nedenle ETA militanları Fransa’yı İspanya’da yapacakları terör eylemleri için üs ve bir lojistik merkez olarak kullanmışlardır (Ramirez & Sullivan, 1987: 127). Fakat 1980’li yılların başında gerek ETA’nın yeni kurulan İspanyol demokrasisine rağmen şiddet eylemlerini arttırması gerekse Fransa’nın kendi Bask bölgesi olan Iparralde’de de milliyetçi bir çatışmanın çıkmasından endişe duyması Fransız hükümetinde ETA’ya karşı bir politika değişikliğine gidilmesine yol açmıştır (Gürses, 1997: 69-70). Kaldı ki şiddet yanlısı olmayan fakat politik araçlarla Fransız Bask bölgesinin Fransa’dan ayrılarak bağımsızlığının kazanılmasını hedefleyen Iparretarak örgütünün taban genişleterek güçlenmesi Fransız yönetimi tarafından ciddi bir tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır (Ramirez & Sullivan, 1987: 128). Diğer bir önemli husus da İspanyol hükümeti yanlısı GAL (Anti-Terörist Kurtuluş Grupları) adlı paramiliter örgüt ile ETA arasındaki mücadelenin Fransız topraklarına yayılmasıdır. Bu durum Fransız yetkililerin ulusal güvenlik endişelerini arttırarak ETA’ya karşı bir önlem almaları konusunda teşvik etmiştir (Gürses, 1997: 65). Bu minvalde 1984 yılında İspanya’daki sosyalist Gonzales hükümeti ile Fransız sosyalist Mitterand yönetimi arasında ETA’ya karşı işbirliği ve mücadele konusunda görüş birliğine varılmıştır. Akabinde Fransız hükümeti ülkesindeki ETA militanlarını sınır dışı ederek üçüncü ülkelere göndermeye başlamıştır. Fransız hükümeti ayrıca İspanya sınırına yakın bölgelerde yaşayan belli başlı Fransız vatandaşı Bask milliyetçi liderlerini ülkenin kuzey bölgelerinde ikamet zorunluluğu getirmiştir. Fransa bununla da yetinmemiş, kendi Bask bölgesi Iparralde’deki ETA koordinasyon merkezini ve ETA’ya yakın

medya kuruluşlarını kapatmıştır. Fransa ile İspanya arasında ETA ile ortak mücadele işbirliği 1980'li yılların ikinci yarısında ve 1990'lı yılların başında daha da artmış, Fransa kendi ülkesinde illegal olarak ikamet eden 500'den fazla ETA üyesini tutuklamış, bunlardan bir kısmını da İspanya'ya iade etmiştir (Gürses, 1997: 70-71). Fransa'nın bu politika değişikliği ETA'yı çok ciddi bir çıkmaza sokmuştur. Çünkü örgüt İspanya içerisinde konuşlandığı takdirde İspanyol güvenlik güçlerinin yoğun baskısına maruz kalmıştır. Örgüt bu sıkıntılı durumdan kurtulmak için bir dönem lojistik ve koordinasyon merkezlerini Kuzey Avrupa ülkelerine taşımayı düşünmüştür. Fakat bu seçenek İspanya'ya olan mesafenin fazla olması ve eylem gücünü zayıflaması tehlikesi nedeniyle yönetim kadrosu tarafından uygun bulunmamıştır. Bu kapsamda örgüt Fransa ve İspanya'da gizli yönetim ve koordinasyon yapma stratejisi benimsemiştir (Ramirez & Sullivan, 1987: 127-128).

İspanyol hükümetinin 1980'li yıllarda ETA ile mücadele için kullandığı başka bir araç da GAL (Anti-Terörist Kurtuluş Grupları) adlı paramiliter örgüttür. İspanya hükümeti hiçbir zaman bu örgütle organik bağı olduğunu kabul etmese de örgütün İspanyol güvenlik güçleri ve İspanyol derin devleti ile istihbarat ve lojistik alanında işbirliği yaptığına dair çok sayıda kanıt mevcuttur (Gürses, 1997: 65; Ramirez & Sullivan, 1987: 128). GAL, 1983 yılında çoğunluğu eski Franco destekçisi aşırı sağcı gruplar tarafından kurulmuştur. Örgütün amacı ETA ile ETA'nın şiddet eylemlerini kullanarak mücadele etmektir. Bu şiddet eylemlerinin ise çoğunlukla adam kaçırma, suikast, faili meçhul cinayet ve bombalama olduğu söylenebilir (Çillier, 2014: 198). Bu kapsamda örgüt öncelikli olarak ETA'nın yönetici kadrosuna karşı eylem stratejisi geliştirmiştir. Örgütün diğer bir hedefinin de ETA karşı uyguladığı eylemlerini Fransa'ya taşımak ve Fransız hükümetini ETA ile mücadele konusunda İspanya ile işbirliği yapmaya zorlamak olduğu görülmektedir. Kaldı ki örgüt bu amacında da oldukça başarılı olmuştur (Encarnacion, 2007: 950-951). 1983-1987 yılları arasında örgütün 27 ETA liderini faili meçhul cinayete öldürdüğü tahmin edilmektedir (Gürses, 1997: 65). GAL 1990'lı yılların ortalarına kadar sadece İspanya dışında değil aynı zamanda başta Bask bölgesi olmak üzere İspanya içerisinde de ETA'ya karşı illegal bir mücadele sürdürmüş, çok sayıda ETA üyesinin öldürülmesi, işkence edilmesi ve deşifre edilmesi gibi şiddet olaylarını icra etmiştir (Ramirez & Sullivan, 1987: 128-129). İspanyol İçişleri Bakanlığı tarafından da 1989-1991 yılları arasında örtülü ödenekten yaklaşık 1,5 milyon dolar GAL'a aktarılmıştır. Örgütte yapılan bu yardımlar ilerleyen yıllarda İspanya'da ayyuka çıkmış ve dönemin İspanyol başbakanı olaydan Gonzales haberi olmadığını ileri sürmüştür (Gürses, 1997: 65-66). 1998 yılında İspanyol yüksek mahkemesi hem GAL'i resmen illegal ilan etmiş hem de söz konusu mali destek nedeniyle dönemin İspanyol İçişleri Bakanı ve genel sekreterini on yıl hapis cezasına çarptırmıştır (Çillier, 2014: 199). Bu dava sonucunda GAL'de resmen dağılmıştır (Mees, 2003: 56-57).

1980'li yılların ortalarında İspanyol hükümeti ETA ile bir müzakere zemini oluşturma çabasına da girmiştir. Bu kapsamda 1986-1989 yılları arasında ETA liderleri ile İspanyol hükümet temsilcileri arasında tarihte Cezayir Görüşmeleri olarak bilinen bir müzakere süreci başlamıştır. Bahse konu görüşmeler basına açık bir ortamda yapılmış ve her iki tarafında da şartları karşılıklı müzakere şeklinde sunulmuştur (Çillier, 2014: 199). Fakat görüşmeler ETA'nın anayasaya self determinasyon

hakkının eklenmesi doğrultusunda direktmesi, İspanyol hükümetinin de ETA'nın silah bırakması konusunda ısrarcı olması nedeniyle çıkmaza girmiş ve sonuçsuz kalmıştır (Colomer, 1991: 1284-1287). Müzakerelerin başarısız olmasında iki hususun önem arz ettiği görülmektedir. Birincisi müzakerelerin kamuoyuna açık bir şekilde sürdürülmesi her iki tarafında destekçileri tarafından taviz verilmemesi yönünde bir baskının oluşmasına neden olmuştur. Diğeri ise gerek ETA'nın gerekse İspanyol hükümetinin hasım tarafın müzakere etmeye razı olmasını bir zayıflık ve fırsat olarak görmesidir. Zira her iki tarafın da bu yanlış değerlendirmesi daha fazla avantaj kazanmak için karşılıklı bir isteksizlik ve samimiyetsizlik sergilemesine yol açmıştır (Mees, 2003: 66-70; Çillier, 2014: 199-200). Fakat müzakerenin sonuçsuz kalmasının daha çok İspanyol hükümetinin faydasına olduğu düşünülebilir. Çünkü özellikle 1980'li yılların ikinci yarısında Bask bölgesinin gerek elde ettiği yeni siyasi kazanımlar gerekse İspanya'nın AT'ye üye olarak ekonomisini Avrupa ekonomisi ile entegre hale getirmesi Bask bölgesindeki halkın çoğunluğunun toplumsal, ekonomik, siyasi ve sosyal beklenti ve önceliklerini değiştirmiştir (Gürses, 1997: 73). Dolayısıyla, Bask bölgesi halkı AT'ye tam üye olmuş, hızla demokratikleşen ve gelişen İspanya içerisinde istikrarın bozulmasını ve bölgenin terörle anılmasından rahatsız olmaya başlamıştır (Praszkie & Bartoli, 2014: 29). Zira müzakerelerin çıkmaza saplanacağı belli olmasından sonra İspanyol hükümeti koyu ETA taraftarı Herri Batasuna hariç Bask bölgesindeki bütün siyasi partilere terör ve şiddetin kınanması yönünde çağrı yapmıştır. Bu kapsamda Bask bölgesinde mevcut İspanya çapındaki AP, CDS ve PSOE ile bölgesel PNV, EE ve EA'nın katılımı ile Bask bölgesel parlamentosunda bir mutabakat yapılması kararlaştırılmıştır. Ajuria Enea Paktı adı verilen ve 12 Ocak 1988'de kabul edilen bu mutabakat Bask bölgesinde halkın ezici çoğunluğu tarafından desteklenen partilerin kolektif rızası ile yapılması açısından önemlidir (Çillier, 2014: 200). Ajuria Enea Paktında Bask bölgesinde ve İspanya'da hiçbir şekilde terör ve şiddetin meşru kabul edilmediği, Bask toplumunun ekonomik, siyasi ve kültürel hak mücadelesi için sadece demokratik yöntemlerin tercih edilmesi gerektiği ve Bask bölgesinde yapılacak reformların devam etmesinin gerekliliği hususları belirtilmiştir (Çillier, 2014: 200-201). Ajuria Enea Paktının diğeri bir önemi de ETA'nın ve onun şiddet eylemlerinin Franco döneminin aksine Bask halkının çoğunluğu tarafından meşru görülmediğini ve desteklenmediğini tescil etmesidir. Zira örgüt Ajuria Enea Paktının ilanından sonra sadece İspanya genelinde ve uluslararası arenada değil aynı zamanda Bask bölgesinde de marjinalleşmeye başlamıştır (Orueta, 2006: 263-264). Fakat bu geniş çaplı marjinalleşme ETA liderleri tarafından rasyonel bir şekilde analiz edilememiş, örgüt dışlandıkça ve güç kaybettikçe tabanını kaybedeceği endişesi ile şiddet ve terör eylemlerini arttırmıştır (Gürses, 1997: 72). Başka bir deyişle, örgütün lider kadrosunun İspanya'daki demokratikleşme ve AT ile bütünleşme sürecinin toplumsal etki ve sonuçlarını değerlendiremediği görülmektedir. Ayrıca söz konusu lider kadroların genellikle baskıcı rejimlerde halk desteğini kazanmak için tercih edilen terör ve şiddet yönteminin demokratik değerlerin hâkim olduğu bir toplumda tam olarak benimsenmeyeceği gerçeğini göremediği söylenebilir.

1990'lı yılların ilk yarısında ETA'nın çok sıkıntılı bir sürece girdiği görülmektedir. Zira 1993

yılında Fransa’da ETA’ya karşı etkili bir mücadele başlamış, Fransız güvenlik güçleri ETA’nın lider kadrosunda bulunan çok sayıda örgüt militanını yakalayıp ETA’ya çok ciddi bir darbe vurmuştur. İspanyol güvenlik güçleri ise gerek İspanya genelinde gerekse Bask bölgesinde ETA’ya karşı kapsamlı operasyonlar yapmış, önemli miktarda ETA militanını yakalamıştır (Lancaster, 1997: 125-126). Fakat bu geniş çaplı darbelerde ETA’yı şiddet uygulamaktan vazgeçirmemiştir. Şubat 1995 yılında ETA, kendisini açıkça eleştiren PNV sözcüsü Gregorio Ordóñez’i kaçırmış ve öldürmüştür. Yine Nisan 1995’te Halk Partisi lideri Anzar ETA’nın silahlı saldırısına maruz kalmış ve kıl payı kurtulmuştur. 1997 yılında ise Halk Partisi yerel meclis üyesi ETA karşıtı görüşleri nedeniyle kaçırılmış ve öldürülmüştür (Gürses, 1997: 72). Bu son öldürme olayı ise başta Bask bölgesi olmak üzere bütün İspanya’da protesto edilmiş, ETA Bask halkının ezici çoğunluğunun katıldığı kitle gösterilerinde şiddetle kınamıştır (Tremlett, 1997: 6). ETA’nın 1990’lı yılların ikinci yarısından sonra şiddet eylemlerine yeni taktikler de eklemiştir. Başka bir deyişle, ETA şiddet eylemlerini kamusal alanı içine alacak bir şekilde yaymayı tercih etmiştir. Örgüt “kale borakka” adı verdiği sokak eylemlerinin arttırılması yönünde karar almıştır. Söz konusu sokak eylemleri toplu taşıma araçlarının, kolektif iletişim hatlarının, bankaların ve devlete ait kamu mallarının yağmalanması, yakılması ve tahrip edilmesi şeklinde icra edilmeye başlanmıştır (Beck, 2005: 211-212). Söz konusu sokak eylemleri sonucunda Bask bölgesinde kamuya aleyhine her yıl milyonlarca dolar zarar ortaya çıkmıştır (Woodworth, 2001: 1-6). ETA’nın bu eylemleri Bask halkında ETA karşıtı tepkilerin daha da güçlenmesine yol açmış, Bask bölgesinde ETA’ya yönelik geniş çaplı protestoların yapılmasına neden olmuştur (Çillier, 2014: 205). 1999 yılında ise Bask bölgesinde ünlü Bask filozofu Fernando Savater ve Bask sanatçısı Agustín Ibarrola gibi önemli isimlerin katıldığı ETA’ya terör eylemlerini bırakması için toplumsal baskı yapmayı amaçlayan “Basta Ya” (Yeter Artık) adlı bir sivil toplum hareketi kurulmuştur. Basta Ya hareketi Bask bölgesinde kısa sürede çok ciddi bir toplumsal destek kazanmıştır (Beck, 2005: 216-218). Bu baskı ortamı içerisindeki ETA 1999 yılında tek taraflı bir ateşkes ilan etmiştir. Bu ateşkes ETA’nın yaklaşık 40 yıllık geçmişinde ilan ettiği ilk ateşkes olması açısından da önemlidir. ETA’nın ateşkesi ne yazık ki yaklaşık 14 ay sürmüş ve ateşkesi yürürlükten kaldırdıktan sonra ETA Madrid ve Vitoria’da bombalı saldırı yapmıştır (Çillier, 2014: 208). ETA’nın bu kısa süreli ateşkes yapmasının amacının örgütün kendisini içine düşüğü marjinal konumundan kurtarmak olduğu düşünülmektedir. Zira örgüt ateşkes ilan ederek Bask halkına aslında şiddet uygulamak istemediği fakat İspanyol hükümetinin uzlaşmaz tavrının onu şiddet uygulamak zorunda bıraktığı mesajını vermeye çalışmıştır. Bu taktik sadece ETA tarafından değil, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde üzerinde durulacak IRA ve PKK tarafından da sıklıkla kullanılmıştır (McGarry, 2004: 152). Fakat ABD’de yaşanan 11 Eylül 2001 saldırıları ve söz konusu saldırıların İspanya ve dünya kamuoyundaki yansımaları ETA’yı meşruiyet konusunda çok ciddi bir sıkıntıya sokmuştur. Kaldı ki ABD öncülüğünde başlayan ve global bir etki bırakan “teröre karşı top yekün savaş” stratejisi sadece ETA’ya değil aynı zamanda Avrupa’da faaliyet gösteren bütün terör örgütlerine karşı işbirliğinin artmasına, hükümetlerin güvenlik gerekçesi nedeniyle bireysel ve kolektif hakların aleyhine yetkilerini arttırmasına yol açmıştır (Kumar, 2016: 193-195). İspanyol mahkemesi de 2003 yılında ETA’nın siyasi kanadı

olarak gördüğü Herri Batsuna'yı yasadışı kabul etmiş ve kapatılmasına karar vermiştir (Çillier, 2014: 209). 11 Mart 2004 tarihinde yapılan ve 200'den fazla insanın hayatının kaybettiği Madrid Metrosu Saldırısı El-Kaide tarafından gerçekleştirilmesine rağmen Bask bölgesi de dâhil bütün İspanya'da terör karşıtı bir atmosfer oluşturmuş ve ETA'nın hedef tahtası haline getirilmesine yol açmıştır. Bu güçlü kamuoyu tepkisi ETA'nın silah bırakması konusunda örgüte ciddi bir baskı uygulanmasını sağlamıştır (Macko, 2011: 30). Zira ulusal ve Bask basınında ETA'nın kurulduğu günden itibaren 800'den fazla insanı katlettiği teması oldukça sık işlenmeye başlanmış, kamuoyunun tepkisi daha da artmıştır (Macko, 2011: 31).

2000'li yıllarda Bask bölgesinde ETA ve onun şiddet yanlısı taktiklerine karşı büyük bir halk tepkisi olmasına rağmen Bask milliyetçi hareketinin ayrıkçı tavırlarının da devam ettiği görülmektedir (Çillier, 2014: 210). Zira 2004 yılının Aralık ayında PNV'li Bask bölgesi başbakanı Juan Jose Ibarretxe tarafından Bask otonomisinin sınırlarının genişletilmesine yönelik bir öneri kamuoyu ile paylaşılmıştır. Ibarretxe Planı olarak bilinen bu öneride Bask bölgesinin İspanya ile birlikteliği gönüllü bir işbirliği olarak tanımlanmakta, Bask halkının İspanya'dan istediği zaman ayrılma hakkı olduğu hususu vurgulanmakta ve dış işleri ile yasama gücü hakkında daha geniş özerklik tanıyan yeni bir otonomi düzenlemesi yapılması istenilmektedir (Roach, 2007: 455-456). Ibarretxe Planı Bask bölgesi parlamentosunda da % 51 çoğunlukla onaylanmıştır. Fakat söz konusu plan Bask halkına self determinasyon hakkı tanıdığı ve Bask bölgesi ile merkezi hükümet arasındaki erk paylaşımı ilkesine uymadığı için 1978 İspanyol anayasası ile çelişmektedir (Çillier, 2014: 210). Kaldı ki bu çelişki nedeniyle Ibarretxe Planı 2005 yılında İspanyol parlamentosu tarafından oy çokluğu ile reddedilmiştir. Fakat Bask milliyetçileri Ibarretxe Planında talep ettikleri genişletilmiş özerklik haklarından vazgeçmemiş ve gerek ulusal gerekse AB çapında taleplerini demokratik yöntemlerle yinelemeye ve kamuoyunu etkilemeye devam etmişlerdir (Sanchez, 2006: 533-534). Bu siyasi atmosfer içerisinde ciddi oranda marjinalleşen ve taban kaybeden ETA ise Mart 2006 'da İspanyol hükümeti ile müzakerelere başlamak amacıyla ateşkes ilan etmiştir (Çillier, 2014: 212). İspanyol hükümeti tarafından da müzakere yapılması kabul edilmiştir. Fakat İspanyol hükümetinin bu uzlaşmacı tavrını zayıflık olarak analiz eden ETA yine taktiksel hata yapmış, müzakerelerin ağır işlediği bahanesi ile 30 Kasım 2006'da Madrid Havaalanında terör eylemi yaparak ateşkesi bozmuştur. ETA'nın bu tavrı Bask bölgesinde, İspanya'da ve AB genelinde örgüte karşı sonra hızla güçlü bir tepkinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Macko, 2011: 32). Kaldı ki anılan tarihten sonra gerçekleşen üç gelişme örgütün dağılma sürecine girmesine yol açmıştır. Birincisi Bask bölgesinde 2009 yılında yapılan yerel seçimlerde başta PNV olmak üzere Bask milliyetçi partileri büyük oy kaybına uğramış, yerel hükümet sosyalistlerin kontrolüne geçmiştir. Bask bölgesinin ilk sosyalist başkanı Patxi Lopez'de öncelikli hedefinin ETA'nın bölgede bitirilmesi olduğunu belirtmiştir. Bu olay Bask bölgesinde Bask milliyetçilerin demokratik yönlerden taban kaybetmeleri açısından da büyük önem arz etmektedir (Burnett, 2009: 17). İkincisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), İspanyol mahkemesinin Herri Batasuna'yı kapatmasını ifade özgürlüğü ve örgütlenme hakkının kullanılması ile çelişmediğini, kapatma kararının toplumsal bir ihtiyaçtan doğduğunu

belirterek haklı bulmuştur (Çillier, 2014: 213). AİHM'nin bu kararının ETA'nın uluslararası alanda daha da yalnızlaşmasına yol açtığı söylenebilir. Örgüt üst üste gelen bu iki gelişmeyi de tam olarak değerlendirememiş ve yine şiddet yoluyla taleplerini elde etmeye çalışmıştır. Örgütün bu seçimi aynı zamanda onun sonunu getiren üçüncü gelişmenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. AİHM kararının ertesinde ETA yerel PSOE'li politikacı Isaias Carrasco'nun öldürülmesi, İspanyol polis ve jandarma merkezlerine saldırı düzenlemek ve bir Fransız polisinin vurulması gibi bir dizi terör eylemini icra etmiştir (Çillier, 2014: 214). ETA'nın yeniden şiddeti tırmandırmaya çalışması nedeniyle İspanya ile Fransa ortak mücadele kararı almış ve iki ülkenin güvenlik güçleri ETA'ya karşı çok kapsamlı müşterek operasyonlar yapmışlardır. Söz konusu operasyonlar nedeniyle ölümcül darbe alan ETA, 10 Ocak 2011 tarihinde süresiz ateşkes ilan etmiş, akabinde de 11 Mart 2011 tarihinde ETA lideri Alejandro Zobarın ve örgütün lider kadrosu yakalanmıştır (Çillier, 2014: 214-215). 2011 yılının sonuna doğru dönemin BM Genel Sekreteri ve bir grup arabulucunun çabaları ile ETA şiddette son verme ve silah bırakma kararı almış, silahlı kanadını feshetmiştir (Murado, 2018: 8). ETA'nın silahlı mücadeleyi bırakması Bask bölgesinde de olumlu karşılanmıştır. Fakat söz konusu silahsızlanma Bask milliyetçi hareketinin ayrıkçı hedeflerinin demokratik yöntemlerle devam etmesine hatta güçlenmesine engel olamamıştır. Zira 2011 yılında İspanya'nın ekonomik krize girmesi Bask milliyetçilerinin ayrıkçı taleplerini arttırmış, ekonomik ve sosyal sıkıntıların etnik taleplerle birleştirildiği Bask bölgesinde İspanyol hükümeti karşıtı protestolar yayılmış, bölgedeki kamu binalarında bulunan İspanyol bayrakları bile indirilmiştir (Çillier, 2014: 215). Bu ayrıkçı talepler kendisini 2011 Kasım'ında yapılan yerel seçimlerde de göstermiştir. Seçim sonucunda % 33,4 oy alan milliyetçi muhafazakâr PNV ile % 25 oy alan milliyetçi sol EHB (Euskal Herria Bildu) yayınladıkları ortak bildiri Bask halkının kendi hakkını tayin etme yani self determinasyon hakkının olduğunu ilan etmişlerdir (Çillier, 2014: 215-216). PNV ve EHB, İspanyol anayasasında yasaklanmasına rağmen Bask halkının self determinasyon hakkının tanınması yönünde taleplerini devam ettirmiş hatta 2016 yerel seçimlerinde stratejilerine bu talep üzerine kurmuşlardır. 2016 yerel seçimlerinde ise PNV % 37,2, EHB'de % 21 oy almışlardır. Söz konusu seçim sonuçları aynı zamanda Bask bölgesindeki seçmen kitlesinin %57,1 oranında ayrıkçı söylemi desteklediği de göstermesi açısından dikkat çekicidir (Pallares, 2016: 1-4). Zira söz konusu seçim sonuçları ayrıkçı ideolojinin Bask halkının kolektif bilincinde hala güçlü olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, Bask halkı ETA'nın şiddet ve terör eylemlerine karşı çıkmasına rağmen İspanyol üst kimliğini özümseyememiş, ETA'nın siyasi ideolojisinin demokratik yöntemlerle devam etmesini benimsemiştir (Garcia, 2018). Günümüzde Bask halkı ve Katalanlarla birlikte demokratik platformlarda self determinasyon haklarının tanınması ve otonomi statüsünün yerel yönetimlere daha geniş haklar verilecek şekilde güncellenmesi konusunda mücadelelerini sürdürmektedirler. Kaldı ki son yıllarda Katalonya'da başlayan ayrıkçı hareketler ve protestolar Bask bölgesinde de İspanyol hükümetine karşı kitlesel protestoların artmasını teşvik etmiş, her iki bölge de etnik temele ayrıkçı ideoloji güçlenmiştir (Dowsett, 2017: 5).

3. İSPANYA'DAKİ BASK ETNİK MİLLİYETÇİLİĞİNİN ANALİZİ VE SONUÇ

Bask milliyetçi hareketinin tarihsel gelişim süreci dikkatte alındığında gerek ideolojik gerekse taktiksel açıdan büyük değişimlerin yaşandığı bir evrim süreci göze çarpmaktadır. Bu evrim süreci 19'uncu Yüzyılın başından günümüze kadar belli aşamalardan geçmiştir. 19'uncu Yüzyılın başında Bask hareketinin gerçekte tam olarak milliyetçi ideolojinin etkisiyle başlamadığı görülmektedir. Baskların, liberallerin iktidara gelmesi sonucunda muhafazakâr-Katolik Carlistler ile ittifak yapmaları ve Carlist Savaşları sürecinde liberal ordularına karşı mücadele etmeleri bu savı güçlendirmektedir. Zira liberallerin İspanya'da merkezileştirilmiş bir devlet inşa etme amaçları asırlardır özerk ve kendi fueroslarına yani geleneksel kanunlarına göre yaşayan Basklar tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü merkezileştirilmiş devlet yönetimi ülke çapında geçerli homojen bir hukuk sistemini, mali açıdan tek merkezli idareyi ve yerel yönetimin merkezi yönetime tam olarak tabi olması gibi geleneksel Bask aristokrasisinin gücünü zayıflatacak bazı ilkeleri savunmaktaydı. Burada özenle üzerinde durulması gereken husus 19'uncu Yüzyıl'daki İspanyol liberallerin gerek Bask dilinin kullanılmasına gerekse Bask kültürünün yönetim mekanizması dışında varlığı sürdürmesine karşı herhangi bir engelleme yapmamalarıdır. Bu nedenle 19'uncu Yüzyıl'daki Bask muhalefetinin ana nedeni olarak milliyetçi ideolojinin etkilerini görmek veya Carlist Savaşlarındaki Bask direnişini bir Bask ulusal kurtuluş savaşı olarak algılamak yanlış bir değerlendirme olacaktır. Başka bir deyişle, başlangıçta Bask bölgesinde artan bir milliyetçi bilinçten ziyade İspanyol devletinin merkezileşmesine yönelik kitlesel bir tepkinin varlığı söz konusudur. Fakat başlangıçta merkezileştirmeye yönelik olan bu tepkinin gerek Carlist Savaşlarında yaşanan yenilginin ortaya çıkardığı kitlesel mağduriyet gerekse 19'uncu Yüzyılın ikinci yarısından sonra Katalan milliyetçi hareketinin başta Sabino Arana olmak üzere Bask aydınlarını etkilemesi nedeniyle hızla milliyetçiliği besleyen bir katalizöre dönüştüğü düşünülmektedir. Kaldı ki 20'inci Yüzyılın başında itibaren Bask muhalefetinin bir merkezileşme karşıtı konumdan etnik milliyetçiliği savunan bir çizgiye yerleştiği görülmektedir. Bu dönüşüm aynı zamanda Bask hareketi ile İspanyol muhafazakâr sağı arasında yaklaşık bir asır süren birlikteliği de sona erdirmiştir. Kaldı ki Bask milliyetçileri aslında muhafazakâr ve Katolik yanlısı ideolojik temellerine rağmen 1930'larda sosyalist Halk Cephesi hükümeti ile ittifak yapmakta da sakınca görmemişlerdir. Bu ittifakın Bask milliyetçi hareketi tarihinde çok önemli bir kırılma noktası olduğu söylenebilir. Zira 1930'lar öncesi Bask milliyetçi hareketinin bir asırlık tarihsel sürecinde Bask milliyetçileri kendi davalarını İspanyol muhafazakâr Katolik yanlılarının davası içinde görmüşlerdir. Fakat İspanyol sağının 1920'li yıllarda Kastilyan İspanyol kimliğine dayalı homojen bir ulus yaratma amacı ve bu amaç için uygulamaya başladığı faşist uygulamaların Bask milliyetçileri için hayati bir tehdit olarak algılandığı, o döneme kadar çok fazla tabanı olmayan ayrıkçı milliyetçi ideolojinin kitlesel bir destek sağlamasına yol açtığı görülmektedir. Başka bir deyişle, 1920'li yıllardan itibaren Bask muhalefetinin ana ideolojik temelini ırkçı ön kabulleri benimseyen Bask etnik milliyetçiliğine dayanmaya başlaması söz konusudur. İç Savaş öncesinde ve esnasında bu etnik milliyetçiliğe dayanan ideolojik temel Bask görece muhafazakâr yapılarına rağmen Katolik Kilisesinin etkisine

girmemelerine ve demokrasi ve cumhuriyet yanlısı güçleri desteklemelerine yol açmıştır. Franco döneminde ise Bask milliyetçi hareketinin Bask diline ve kimliğine karşı yapılan yasaklama ve baskılar nedeniyle sömürge karşıtı sosyalist ideolojiye yönelmeye başladığı görülmektedir. Bu dönemde Basklar kendilerini baskı altındaki sömürge ulusları ile özdeşleştirmiş ve Franco karşıtı mücadelelerini bir ulusal bağımsızlık mücadelesi olara tanımlamaya başlamışlardır. Fakat bu sosyalist ideolojinin halkların eşitliğine ve birlikte yaşmasına dayalı bir tavrı benimsediğini söylemek de doğru olmayacaktır. Çünkü ETA'da vücut bulan bu ideoloji Bask etnik milliyetçiliği ile sosyalist yönetim tarzının harmanlandığı, tam bağımsız bir Bask Devleti kurulmasını hedefleyen bir amaca sahiptir. Franco döneminde Bask bölgesinde ayrıkçı eğilimleri kırmak için başlatılan ekonomik kalkınma projesi tam ters etki yapmış ve çok sayıda İspanyol'un Bask bölgesine iş bulmak için göç etmesi bölgedeki demografik etkileri alt üst etmiştir. Zira bu göç hareketi Basklar tarafından kendi bölgelerinde demografik bir tehdit olarak algılanmış ve onların asimile olma korkusuyla etnik milliyetçiliğe daha fazla sarılmalarına yol açmıştır. İspanya'da demokratikleşme sürecinin başlaması ile Bask milliyetçi hareketi bir taraftan ETA'nın sosyalist şiddet yanlısı ideolojisi ile arasında mesafe koyarken, diğer taraftan ayrıkçı taleplerini arttırmıştır. Çillier'in de öne sürdüğü gibi İspanya'daki demokratikleşme süreci Bask bölgesinde etnik kökenli terörün azalmasına yol açarken, demokratik yöntemlerle ifade edilen etnik ayrıkçı taleplerin artmasına yol açmıştır (Çillier, 2014). Günümüzde de Bask milliyetçi hareketinin self determinasyonu kapsayan daha geniş bir otonomi statüsünün İspanyol hükümetine kabul ettirilmesini hedeflediği, bu amacını gerçekleştirebilmek için kendisi ile aynı taleplerde bulunan Katalan ve Galiçya milliyetçileri ile işbirliği yaptığı görülmektedir (Garcia, 2018). Kısacası Bask milliyetçi hareketinin İspanya'da merkezileştirme yanlısı kim varsa, onun karşısında muhalefet eden, bu kapsamda da gerektiğinde muhafazakâr, gerektiğinde cumhuriyetçi, demokrasi yanlısı hatta sosyalist ideolojilere yakınlaştığı görülmektedir.

Bask etnik milliyetçiliğinin evrimsel sürecinde dikkat çeken diğer bir hususun da şiddet yanlısı etnik radikalleşme ile merkezi yönetimin uyguladığı homojenleştirme, baskı ve sindirme politikaları arasındaki korelasyon olduğu düşünülmektedir. Bask milliyetçi hareketinin gelişim süreci dikkatte alındığında etnik temelli şiddet ve terörün oldukça yaygın olduğu bir gerçektir. Zira bu etnik kökenli terörün ve şiddetin tek sorumlusunun da ETA olmadığı görülmektedir. Kaldı ki çalışmada daha önce üzerinde durulan eylem-baskı-eylem stratejisinin meselede önemli bir rol aldığı söylenebilir. Franco döneminin baskıcı uygulamaları Bask halkında önemli bir tepki ve nefretin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çünkü Franco dönemine kadar Bask bölgesinde her ne kadar merkezi hükümet karşıtı güçler aktif olarak desteklense de sivil insanları hedef alan etnik terörün benimsenmediği görülmektedir. Fakat Franco rejimi uyguladığı faşist politikalarla bu tercihin değişmesine yol açmıştır. ETA'nın da bu değişimi iyi analiz etmiş ve Franco rejimine yönelik terör eylemlerine başlamıştır. Franco rejimi ise otoriter yapısı nedeniyle bu eylemlere Bask halkının kolektif cezalandırılmasını da içeren anti-demokratik yöntemlerle cevap vermiştir. Franco rejimin bu yanlış stratejisi Baskların daha da radikalleşmesine ve ETA'ya artarak destek

vermesine yol açmıştır. Bu kapsamda halk desteğini arttıran ETA, daha fazla terör saldırısı yapmış, Franco rejimi bunlara daha fazla kolektif baskı ve şiddet uygulayarak cevap vermiş, Bask halkının ETA'ya olan desteği ise katlanarak artmıştır. Dolayısıyla, Bask sorunun karşılıklı radikalleşmenin ve şiddetin normalleştiği bir kısır döngünün içerisine girmiştir. Bu kısır döngünün ise Franco rejiminin sona ermesi ve İspanya'da demokratikleşme sürecinin devreye girmesiyle yavaş yavaş kırılmaya başladığı görülmektedir. Fakat bu kırılma sürecinin de pürüzsüz ve sorunsuz işlediği de söylenmez. Zira ETA, İspanya'da ilk demokratik anayasanın yapılmasından otuz yıldan fazla zaman geçtikten sonra silah bırakmıştır. Daha da önemlisi demokratikleşme sürecinin başlaması ile ETA'nın terör eylemlerini daha önce görülmemiş şekilde arttırması arasında bir eş zamanlılığın varlığı söz konusudur. Yalnız bu durumu demokratikleşme sürecinin başarısızlığa bağlamanın da doğru olmayacağı değerlendirilmektedir. Çünkü örgüt demokratikleşme sürecinin başlamasından sonra geçmişte kendisine olan halk desteğini kaybetmeye ve meşruiyet sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Bu çıkmazı da demokratikleşme sürecini baltalayarak ve İspanyol hükümetini terör eylemleri ile tahrik ederek aşmaya çalışmıştır. Lakin örgütün beklentisi İspanyol hükümetinin tahriklere kapılarak, Bask bölgesinde geçmişte olduğu gibi anti-demokratik uygulamaları devreye sokmasıdır. Bu minvalde de geniş halk tepkisinin kendisine olan desteğin artmasına yol açacağı beklentisinde olmuştur. Fakat İspanyol hükümeti ETA'nın bu tuzağına düşmemiş, Bask bölgesinde geniş otonomi haklarını da kapsayan demokratikleşme sürecine sadık kalırken, İspanyol güvenlik güçleri sivil halka zara vermeden ETA'ya karşı top yekün bir mücadeleye girişmiştir. Hatta bu mücadele GAL örneğinde olduğu gibi illegal boyutta da devam etmiştir. Fakat bu illegal boyutun Bask bölgesi halkının yaşam koşullarına zarar vermemesine de dikkat edilmiştir. Ayrıca İspanyol hükümeti demokrasiye geçmiş olmanın verdiği meşruiyet ve öz güvenle, ETA'ya karşı uluslararası bir mücadeleye başlamış, Fransız hükümetiyle işbirliğine gitmiştir. Başka bir deyişle, İspanyol hükümetinin demokratikleşme ve terörle mücadeleyi birbirinden ayırdığı, demokratikleşme sürecinden taviz vermeden terörle mücadeleye devam ettiği görülmektedir. İspanyol hükümetinin bu politikasının zaman içerisinde ETA'nın marjinalleşmesine ve taban kaybetmesine, akabinde de 2011 yılında silah bırakmasına yol açtığı değerlendirilmektedir. Daha açık bir ifade ile İspanyol demokratikleşme sürecinin ve terörle mücadele politikalarının birbirinden ayrı ve bağımsız olarak değerlendirilmesinin İspanya'da etnik temelli ETA terörünün bitmesinde ana değişken rolü oynadığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. & Robinson, J. A. (2013). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*, Profil Books, Londra.
- Agote, A. P. (2006). *The Social Roots of Basque Nationalism*. (İng. Çev.) C. Watson ve A. Douglass, Nevada University Press, Reno.
- Aktoprak, E. (2010). *Devletler ve Ulusları: Batı Avrupa'da Milliyetçilik ve Ulusal Azınlık Sorunları*. Tan Kitapevi, Ankara.
- Alba, V. (1983). *El Partido Comunista en Espana: Ensayo de Interpretacion Historica*. Planeta, Barcelona.
- Allieres, J. (1995). *Basklılar*. (Çev.) C. Muhtaroglu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Amselle, J. L. (1998). *Etnik ve Kabile: Her Kapıyı Açan Kavramlar, Uluslar ve Milliyetçilikler*. (Çev.) S. İdemen, (Ed.) J. Leca, Metis Yayınları, İstanbul.
- Andres, M. M. P. & Braster, F. A. (1999). *The Rebirth of the Spanish Race: The State, Nationalism and Education in Spain 1875-1932*, *European History Quarterly*, Sayı, 29 No, 1, ss.75-107.
- Armağanoğlu, F. (2003). *19'uncu Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1789-1914*. Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara.
- Astrain, L. N. (1997). *The Basques: Their Struggle for Independence*. Welsh Academic Print, Cardiff.
- Balfour, A. & Quiroga, A. (2007). *The Reinvention of Spain: Nation and Identity Since Democracy*. Oxford University Press, Oxford.
- Bauman, C. E. (1973). *The Diplomatic Kidnappings. A Revolutionary Tactic of Urban Terrorism*. Martinus Nijhoff, Hague.
- Beck, M. J. (2005). *Territory and Teror: Conflicting Nationalism in the Basque Country*. Routledge, Oxon.
- Ben-Ami: (1991). *Basque Nationalism Between Archaism and Modernity*, *Journal of Contemporary History*, Sayı, 26, No, 3, ss.493-521.
- Burnett, V. (2009). *Spain: Socialist Leader Vows to Confront ETA*. New York Times. 06 Mayıs 2009.
- Carr, H. E. (2010). *Komintern ve İspanya İç Savaşı*. (Çev.) A. Selman, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Carr, R. & Aizpurua, J. P. F. (1981). *Spain: Dictatorship to Democracy*. Harper Collins Academic Press, Londra.
- Casanova, J. (2015). *İspanya İç Savaşı'nın Kısa Tarihi*. (Çev.) U. Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Cavalli-Sforza, L. L. (1988). *The Basque Population and Ancient Migration in Europe*, *Munibe Antropologia y Arqueologia*, Sayı, 6, No, 3, ss. 129-137.
- Clark, R. P. (1979). *The Basques, the Franco Years and Beyond*. University of Nevada Press, Las Vegas.
- Clark, R. P. (1984). *The Basque Insurgents*. The University of Wisconsin Press, Madison.
- Crick, B. *We Have No Sense of National Identity Without the Monarchy*. *The Independent*, 22 Mayıs 1993.
- Colomer, J. M. (1991). *Transitions by Agreement: Modeling Spanish Way*. *American Political Science Review*, Sayı, 84, No, 4, ss.1283-1302.

- Conversi, D. (2002). The Smooth Transition: Spain's 1978 Constitution and the Nationalities Question, *National Identities*, Sayı, 4, No, 3, ss. 223-244.
- Conversi, D. (1997). *The Basques, the Catalans, and Spain: Alternative Routes to National Mobilization*. Hurst/Reno Press, Londra.
- Conversi, D. (1995). Reassessing Theories of Nationalism: Nationalism as Boundary Maintenance and Creation. *Nationalism and Ethnic Politics*, Sayı, 1, No, 1, ss.73-85.
- Çillier, Y. (2014). *Etnik Sorunlar, Demokratikleşme ve Bask Milliyetçiliği*. Alter Yayıncılık, Ankara.
- Davies, N. (2006). *Avrupa Tarihi*. (Çev. B. Çığman Ankara: İmge Kitabevi.
- Dowsett: (2017). "The Basque Country: Spain's effective but expensive antidote to secession". Reuters, Erişim: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-basques-anal/the-basque-country-spains-effective-but-expensive-antidote-to-secession-idUSKBN1CE2G6> (02.07.2019)
- Encarnacion, O. G. (2007). Democracy and Dirty Wars in Spain. *Human Rights Quarterly*, Sayı, 29, ss.950-972.
- Fanon, F. (2013). *Yeryüzünün Lanetlileri*. (Çev.) Ş. Süer, Versus Yayınları, İstanbul.
- Fanon: (2001). *Etnisite, Irkçılık, Sınıf ve Kültür*. (Çev.) N. Şad, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Garcia, R. T. (2018). "After ETA, the Dream of a Basque State Lives On". *World Politic Review* .Erişim: <https://www.worldpoliticsreview.com/insights/25106/after-eta-the-dream-of-a-basque-state-lives-on> (01.07.2019)
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (Çev.) Ş. P. Güzel, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gürses, E. (1997). *Ayrıkcı Terörün Anatomisi: IRA-ETA-PKK*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Grosby: (2005). *Nationalism: A Very Shorth Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Heiberg, M. (1989). *The Making of Basque Nation*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Herrera, E. M. (2002). Nationalist Extremism and Outcomes of State Policies in the Basque Country, *International Journal on Multicultural Societies*, Sayı, 4, No, 1, ss.1-21.
- Hood, S.& Jansz, L. (2013). *Introduction to Fascism*. Icon Books, Londra.
- Huntington: P. (2007). *Üçüncü Dalga: 20'inci Yüzyıl Sonlarında Demokratlaşma*. (Çev.) E. Özbudun, Kıta Yayınları, Ankara.
- Junco, J. A. (2002). *The Emergence of Mass Politics in Spain: Populist Demagoguery and Republican Culture 1890-1910*. Sussex Academic Press, Brighton.
- Keating, M. (2000). The Minority Nations of Spain and European Integration: A New Framework for Autonomy?. *Journal of Spanish Cultural Studies*, Sayı,1, No,1, ss. 29-42.
- Keneş, H. C. (2012). *Biyolojik Mitten Kültürel Mite: Yeni Irkçılık Nedir?*, *Dipnot Sosyal Bilim Dergisi*, Sayı, 9, No,1, ss.5-27.
- Kumar, D. (2016). *İslamofobi: İmparatorluğun Siyaseti*. (Çev.) Alatl, I, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Kurlansky, M. (1999). *The Basque History of World*. MacMillian, New York.
- Lancaster, T. D. (1997). Nationalism, Regionalism and State Institutions: An Assessment of Opinions in Spain. *Journal of*

Federalism, Sayı, 27, No, 4, ss. 115-134.

Lecours, A. (2007). Basque Nationalism and Spanish State. University of Nevada Press, Las Vegas.

Linz, J. J. & Stephan, A. (1997). Problems of Democratic Transition. (Ed.) L. J. Diamond, Consolidating the Third Wave Democracies (ss.6-7), John Hopkins University Press, Baltimore.

Macko, K. (2011). The Effect of Franco in the Basque Nation, Pell Scholars and Senior Theses, Sayı, 68, No, 1, ss. 2-38.

Maravall, J. M. & Santamaria, J. (1986). An Introduction to Southern European Transitions From Authoritarian Rule: Italy, Greece, Portugal, Spain and Turkey. (Ed.) G. O'Donnel, vd, Transitions From Authoritarian Rule : Southern Europe (ss.71-108). John Hopkins University Press, Baltimore.

Medrano, J. D. (1994). Patterns of Development and Nationalism Basque and Catalan Nationalism Before the Spanish Civil War, Theory and Society, Sayı, 23, No, 4, ss. 541-569.

Mees, L. (2003). Nationalism, Violence and Democracy: The Basque Clash of Identities. Palgrave Macmillian, New York.

Munoz, J. (2009). From National Catholicism to Democratic Patriotism?: Democratization and Reconstruction of National Pride : The Case of Spain (1981-2000), Ethnic and Racial Studies, Sayı, 32, No, 4, ss. 616-639.

Murado, M. (2018). The End of ETA's Era. NYR Daily, Erişim: <https://www.nybooks.com/contributors/miguel-anxo-murado/> (01.07.2019)

Muro, D. (2005). Nationalism and Nostalgia: The Case of Radical Basque Nationalism. Nations and Nationalism, Sayı, 11, No, 4, ss. 571-589.

Orueta, D. F. (2006). Spain: Local Democracy and Citizen Participation. Space and Polity, Sayı, 10, No, 3, ss.263-278.

Pallares, F. (2016). The Regional Elections in the Basque Country: Results and Electoral Behavior Patters. Institut de Diret Public. Erişim: <http://idpbarcelona.net/docs/blog/euskadi.pdf> (01.07.2019)

Park, K. H. (1986). Reexamination of the Linkage Between Income Equality and Political Violence, Journal of Political and Military Sociology, Sayı, 14, No, 1, ss. 23-56.

Payne: G. (2011). Spain: A Unique History. University of Wisconsin Press, Wisconsin.

Payne: G. (1967). Franco's Spain. Crowell Press, New York.

Petterson, I. (2007). Guernica and Total War. Harvard University Press, Cambridge.

Philips W. D. & Philips, C. R. (2010). A Concise History of Spain. Cambridge University Press, Cambridge.

Praszkier, R. & Bartoli, A. (2014). The Role of Society in the Basque Country, International Journal of Peace Studies, Sayı, 19, No, 2, ss. 69-93.

Ramirez, J. M. & Sullivan, B. (1987). The Basque Conflict, (Ed.) J. Boucher, D. Landis & K. Arnold, Ethnic Conflict: International Perspectives. (ss.119-138), SAGE Publishing, Newsbury.

Roach: C. (2007). A Conisititutional Right to Secede? Basque Nationalism and the Spanish State, International Studies Perspectives, Sayı, 8, ss. 446-460.

Sanabria, E. A. (2009). Republicanism and Anticlerical Nationalism in Spain. Palgrave Macmillian, New York.

- Sanchez, J.J.J.(2006). Nationalism and the Spanish Dilemma: The Basque Case. *Politics & Policy*, Sayı, 34, No, 3, ss. 532-555.
- Sandoval, J. & Azcarate, M. (1969). İspanya İç Savaşı 1936-1939. (Çev.) M. Harmancı, Köprü Yayınları, İstanbul.
- Smith, A. D. (2009). Milli Kimlik. (Çev.) B.S.Şener, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tacar, P. (1996). Kültürel Haklar: Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi. Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Taş, M. (1999). Avrupa’da Irkçılık. İmge Yayınevi, Ankara.
- Tremlett, G. (1997). ETA Murder Triggers Mass Protests. *The Times*. 14 Şubat 1997.
- Tura, J. S. (1985). Nacionalidades y Nacionalismos en España: Autonomías, Federalismo, Autodeterminación. Alianza, Madrid.
- Türkeri, Z. (2007). Bask Meselesi: Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun. Dipnot Yayınları, Ankara.
- Villadangos, E. S. (1999). “The Coexistence Between One State and Several Nationalities and Regions: The Spanish Case”. *ECPR Workshop*, Erişim: <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/ca4a49c2-ecf4-41cf-9fcd-3389ce240cbb.pdf> (26.06.2019)
- Vilar, P. (2007). İspanya İç Savaşı. (Çev.) I. Ergüden. Dost Kitapevi, Ankara.
- Vincent, M. (2007). *Spain: 1833-2002 People and State*. Oxford University Press, Oxford.
- Wallerstein, I. (2007). Hakkınlığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik, (Ed.) E. Balibar, Irk, Ulus, Sınıf. (ss. 89-107), (Çev.) N. Ötüken, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Woodworth, P. (2001). Why Do They Kill ?, *World Policy Journal*, Sayı, 18, No, 1, ss. 1-12.
- Zabalo, J. (2008). Basque Nationalism’s Changing Discourse on the Nation, *Social Identities*, Sayı, 14, No, 6, ss. 795-811.